

SZAKDOLGOZAT

Szigetvári Lili
2024



Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem

Budai Campus

Tájépítészeti, Településtervezési és Díszkertészeti Intézet

Tájrendező és kertépítő mérnök alapképzési szak

Temetők szerepe Budapest zöldfelületi rendszerében

Belső konzulens: Dr. Adorján Anna Berta
egyetemi adjunktus

Belső konzulens
intézete/tanszéke: Tájépítészeti,
Településtervezési és
Díszkertészeti Intézet,
Településépítészeti és
Települési Zöldinfrastruktúra
Tanszék

Készítette: Szigetvári Lili

Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem

Budai Campus

2024.

TARTALOMJEGYZÉK

1. Témafelvetés	4
2. Temetőtípusok bemutatása, Történeti kialakulásuk	6
3. A temetők jelentősége egy város zöldfelületi rendszerében	9
4. Budapesti temetők vizsgálata	11
4.1. Óbudai temető	12
4.2. Budafoki temető	16
4.4. Pestszentlőrinci temető	20
4.5. Interjúk	23
4.5.1. Feltételezések	24
4.5.2. Interjúk menete	24
4.5.3. Eredmények	25
5. Radó Dezső terv	26
6. Kitekintés	28
6.1. Külföldi temetők	28
6.2. Összehasonlításuk	31
6.3. Fiumei Úti Sírkert	32
7. Javaslatok	33
7.1. Jó gyakorlatok	34
7.1.1. Rekreáció	34
7.1.2. Átjárhatóság	35
7.1.3. Biodiverzitás	35
7.1.4. Alternatív temetkezés	35
7.2. Vizsgált temetők lehetőségei	36
8. Összefoglalás	37
Irodalomjegyzék	39
Fotódokumentáció	41
Mellékletek	43

1. TÉMAFELVETÉS

Temetőket, mint rekreációs helyszíneket kiskorom óta látogatom. Belföldi és külföldi utazásim során egyaránt a megtekintendő helyszínek között szerepeltek az egyes települések temetői. Emellett gimnáziumi éveim alatt, minden nyáron részt vettem egy zsidó temetők helyreállító táborban. A temetőkben töltött időm alatt megismertem a különböző szerkezeti felépítéseket. Felfedezhettem ezek közül melyek azok az elrendezések és felosztások, amelyek alkalmasak, mind kegyeleti funkciójukat betölteni, mind potenciális rekreációs funkciók létesítésére. Nagyobb budapesti és kisebb agglomerációs temetők látogatásai során tapasztaltam, hogy már megjelennek szabadidős tevékenységek. A Farkasréti temetőben és a Fiumei úti sírkertben futnak, sétálnak és kulturális programokon is részt vesznek a lakosok.

Ezen tapasztalataim segítségével, szeretném feltárni, hogy Budapest szövetében milyen szerepe van a temetőknek rekreációs és zöldinfrastruktúra szempontjából. Magyarországon a temetők használata pihenésre és kikapcsolódásra egyelőre még nem egy megszokott szemlélet. Budapesten számos lezárt temető található, kihasználatlanul, mint potenciális rekreációs zöldfelület. Szakdolgozatomban vizsgálni szeretném a lehetőségeket, ahol egy temető kondicionáló zöldfelületként, szabadidő eltöltésére szolgáló területként, valamint hagyományos szakrális, kegyeleti funkcióját is betöltő helyszínként is tud szolgálni. Az egykor város szélén található temetőket a legtöbb esetben mára a nagy városok körbe nőttek, így remek alternatívakká váltak a temetők, ahol új zöldfelület kialakítására nincs lehetőség. Európában megszokottabb, hogy az emberek temetőbe nem csak gyászolni járnak, hanem piknikezni, futni, biciklizni vagy kutyát sétáltatni. A temetők elsődleges kegyeleti funkciója mellett, hogy méltó helyet adjon az elhunytaknak és gyászolóiknak, a városodás és városiasodás korában a másodlagos feladatukra még nagyobb figyelmet kell fordítani. Zöldfelületi szerepük létfontosságú a területük kiterjedése és kialakításuknál fogva a magas zöldfelületi arányuk miatt. A természetközeli, ám rendezett környezet a gyászolók számára megnyugvást nyújt. Ugyanakkor a kiterjedt temetői zöldterületek nemcsak a gyászolók számára jelentenek vigaszt, hanem részt vesznek a települési környezet kedvezőtlen hatásainak ellensúlyozásában is. Ezek a területek hozzájárulnak az ökológiai viszonyok javításához. Mindemelett bárki számára jelentős lehet a temetők kultúrtörténeti vonatkozása is. Szakdolgozatomban célkitűzésem

vizsgálni a temetők elhelyezkedését, hogy feloldanak-e zöldterületi fejlesztést igénylő lakóterületek konfliktusát.

Urbact - 4Ws

A szakdolgozatomban felmerülő konfliktusokat az URBACT Toolbox egy probléma elemző módszerével a „4Ws” segítségével tártam fel. (INT-06) A „4Ws Tool” egy a problémák keretét megadó módszer, amely segít a leírásukban és értelmezésükben. A probléma megfogalmazása annyi, mint a megfelelő probléma azonosítása és annak tökéletes megértése. A tendencia szerint gyakran úgy ugrunk bele a problémamegoldásba, hogy magát a problémát nem értékeljük kritikusan. A „4Ws” módszer segít időt szánni egy problématerület feltárására, és megfogalmazni egy problémanyilatkozatot, hogy tudja, mire vállalkozik a megoldás. A 4W négy angol kérdőszóhoz kapcsolódik who? (ki), what? (mi), where? (hol) és why? (miért). A négy kérdés megválaszolásával az adott téma problémáit és konfliktusait eredményesen és hatékonyan fel lehet térképezni.

Who? Ki? - Ki néz szembe a problémával, és kinek lenne haszna a megoldásból? Le lehet-e szűkíteni őket a lakosság egy szegmensére? Mit tudsz róluk? Megerősítette, hogy a probléma valós? A dolgozatomban témája a fővárosban élőkre fókuszál. Budapest lakosai érzékelhetik a felmerülő problémát és nekik lehet hasznuk a megoldásból. A különböző fókuszcsoportok a vizsgált temetők 500 méteres körzetében lakók. A temetők környezetében található telkeken különböző karakterű beépítések és különböző arányú zöldfelületi borítottság figyelhető meg, így különböző igények alakulnak ki zöldfelületek iránt. A probléma valós, melyet a Radó Dezső terv is kimond és a dolgozatban vizsgált területekre jelöl zöldfelület hiányt.

What? Mi? - Biztos, hogy probléma? Mi a probléma természete? Honnan tudod, hogy ez probléma? Milyen bizonyítékok támasztják alá a problémát? Nyíltan kimondva vagy öntudatlanul? A már említett Budapest zöldfelületi rendszerének fejlesztési koncepciója is kimondja, hogy a probléma és a kialakuló konfliktusok valósak. A zöldfelületek hiánya mind rekreációs, közjóléti, környezeti és egészségügyi problémák generálója. A városi hősziget jelensége is bizonyítja többek között a probléma tényét. A környezeti problémák látványosabbak és jobban érzékelhetőek (szmog, természetellenesen magas hőmérsékletek), mint a mentális következményei a zöldfelületek hiányára. Következtetésképpen mind nyíltan, mind tudatalatti problémákat is szül a zöldfelületek hiánya.

Where? Hol? - Milyen kontextusban vagy helyzetben tapasztalják az emberek a problémát? Megfigyelted a problémát összefüggésben? Le tudnád írni ezt a kontextust? A problémát tapasztalók lakókörnyezetükben érzékelhetik a konfliktusokat. A probléma a mindennapok problémája, a megfelelő környezet hiánya a kikapcsolódásra, rekreációra, sétára, kutyasétáltatásra nagy hiánya egyes városrészeknek. A városzövet, mely foltokban hiányos, például hiányzik egy összefüggő, kiterjedésében nagyobb zöldfelület ott az élıhetőség és az életminőség sem kifogástalan.

Why? Miért? - Miért gondolja, hogy ez olyan probléma, amelyet érdemes megoldani? Akut probléma ez az emberek számára? Mennyire akut? A probléma megoldása nem csak a vizsgált területen lakók életkörülményét, hanem nagyobb kontextusban is fejlesztené és tenné értékesebbé a fővárost. A temetők fejlesztése, felhasználása és az egyidejű szemléltváltás a temető területek felé számos pozitívumot hozhat. A probléma megoldása segíthet a városihósziget jelenségének csillapításában, helyszínt kínálhat a lakosok számára rekreációra és növelné az egy főre jutó zöldfelületek nagyságát. A probléma akut, városi kontextusban a zöldterületek hiánya, főleg egy folyamatosan bővülő és beépülő főváros számára mindig aktuális, megoldást igénylő probléma.

2. TEMETŐTÍPUSOK BEMUTATÁSA, TÖRTÉNETI KIALAKULÁSUK

Magyarországon a különböző temetők az eltérő vallási felekezetek, nemzetiségek és társadalmi rétegek következtéképpen alakultak ki. Így sok esetben a magyarországi településeknek nem csak egy temető található. Gyakori eset, hogy egy településen van egy katolikus, egy református temető, melyek üzemelnek és van egy lezárt, régi zsidó temető. A hazai sírkertek kialakulását befolyásoló tényezőket két típusba lehet sorolni, ezek pozitív és negatív hatások. Értékessé tesz egy temetőt, ha a helyi hagyományok és stílusirányzatok megjelennek, mind a sírjeleken, mind a szerkezeten. Ilyen például a térségben található anyag használata vagy a domborzathoz való alkalmazkodás és a látvány tengelyek erősítése. A külalakot rontja a helykihasználás maximalizálása, a globalizáció és az elhagyatottság. (Gecséné 2012, 37.)

A különböző temetőtípusokat keletkezési idejük, elhelyezkedésük, lehatárolásuk, szerkezetük, úthálózatuk, építményeik és növényalkalmazásuk szerint fogom bemutatni. A cintermek kivételével, minden egyes bemutatott temetőtípus elhelyezkedése település széli, esetleg

településen kívüli, azonban mára számos esetben a települések körbenőtték az eredetileg település szélén kialakított sírkerteket.

A cintermekben történő temetkezés a középkori Magyarországon a kereszténység elterjedése után kezdődött. Ez a gyakorlat a XI.-XII. századtól egészen a XVI.-XVIII. általános volt. A középkori templomkertek kialakítását főként a katolikus egyház előírásai szabták meg, melyek a vallási és rituális szempontokat helyezték előtérbe az esztétikummal szemben. A középkori templomokat és környezetüket nemcsak vallási központként, hanem védelmi erődítményként is használták. A templomokat kiemelt helyekre, például dombokra vagy hegytetőkre építették. A templomok körüli temetőket védett helynek tekintették, ahol tilos volt vért ontani, háborús időkben menedéket kerestek itt az emberek. (Gecséné 2012, 38.)

A temetkezés a társadalmi hierarchiája szerint történt. A templomban és hozzá közel temetkeztek a méltóságok, a köznép pedig a cinterem külsőbb részein. A cintermekben a sírjeleket jellemzően a templomok felé nézve állították. (Kunt 1983 11.) A sírokhoz a körmenetúton kívül nem vezettek kisebb utak, egyöntetű gypszőnyeg borította a sírokat és a köztük lévő területet, esetleg gyümölcsfák telepítése történt. A temető ekkor az élet szerves része volt, mivel a misék előtt és után itt gyülekeztek az emberek. A hely hiánya és a fertőzés veszélye miatt a XVI. században megkezdődött a temetkezési helyek elköltöztetése a települések szélére. (Gecséné 2012, 38.)

Ez a szeparáció, már szellemileg is elkülönítette a sírkerteket a lakosoktól, a temető látogatás a saját programjává vált. Elhelyezkedésük szerint még ekkor is magaslatokon alakították ki a temetőket, azonban a magas talajvíz szintől és az áradásoktól való védelem miatt. A látványkapcsolat mindazonáltal segítette az emlékezést.

Ebben az időben létesített falusi temetők lehatárolásaként élősövény kerítést, esetleg árkot kialakítást alkalmaztak. A sövényben gyümölcsfák is megjelenhettek (Balassa 1989 17.). A temetőben gyümölcsfákat ültettek, a sírokon megjelentek virágok, de a sírkert legnagyobb felületét természetes gyep borította, honos vadvirágokkal. A gazdálkodás ekkor egy megszokott használata volt a temetőnek, a gyümölcstermesztésen kívül, kaszáló funkciót látott el és a felhasználatlan területeken zöldségeket is termesztettek. A központi szerepű templom helyett kápolnák, kálváriák, feszületek, kőkeresztek jelentek meg, mint építmények. A temető tagolódását a gyermekeknek és a háborúkban elesett hősök emlékére kialakított részek idézték elő. A soros temetkezés a 18. századtól kezdve, ezt megelőző időben a családi temetkezés volt

jellemző. Ezzel párhuzamosan jelentek meg a célszerűen kiépített utak, melyek sírcsoportokhoz, kápolnához vagy a faluba vezettek. (Kunt 1983 23.)

A XVI. századtól létesített városi temetők számos szempontból hasonlítottak a falusira. A város szélén, esetleg a városfalon kívül helyezkednek el, lehatárolásuk lehet árok, sövény vagy kerítés, szerkezetükre a soros temetkezés, célszerű utak a jellemzőek. Felekezeti temetőkben főépítményként kápolna, a vegyes temetőkben ravatalozó szolgál. Lényeges különbségnek a kripták, mauzóleumok és díszes sírépítmények magas száma mondható. A városokban nem csak a különböző felekezetek számára létesítettek temetőket, hanem az egyes városrészeknek is a magas népességszám következtéképpen (Csernus-Lukács 1999 5.). A XIX. század második felétől kezdve jelentek meg a temetőkben a ma is jellemző növények és növényalkalmazás. Főként fenyők és örökzöld lombhullatók díszítik a sírkerteket, a főutak mentén fasorok törik meg a monotonitást, valamint segítik a tájékozódást, a sírokat pedig virágok díszítik. A szakdolgozatomban vizsgált temetők közül a Budafokon található, ebbe a kategóriába esik.

A raszteres kiosztású köztemetők kialakulását gyakorlati követelmények szabták meg. Elsődleges szempont a célszerű helykihasználás volt, így az esztétika a tervezésben teljesen a háttérbe szorult. Minden tervezési elv annak érdekében határozódott meg, hogy a legtöbb sírhely számára legyen hely. A négyzethálós útrendszerben a növények a háttérbe szorultak és a fókuszba a művészi sírkövek kerültek. (Gecséné 2012 51.) A Pestszentlőrinci és a Rákospalotai temető ebbe a típusba tartozik.

Az architektonikus városi köztemetők a XIX.-XX. század fordulóján kezdtek el megjelenni. A praktikusság jegyében tervezett sivár raszteres sírkertek feloldásának érdekében kertépítészeti tervek alapján kezdték kialakítani a temetőket. A parcellákon változatos a növényalkalmazás, zöldfelületek, diverz növénycsoportok és fasorok találhatóak az architektonikus temetőkben. Útrendszerét tekintve is újító ez a típus, mivel átlátható, logikus hálózatot alkotnak a szélesebb, fasorral jelölt főutak és a hozzájuk csatlakozó kisebb utak. A monoton raszteres utakat helyett kanyargós útvezetés jellemző, ezenfelül a hegyvidéki területeken a domborzathoz igazodik az úthálózat. (Gecséné 2012 55.) A tervezők a látogatók első benyomására is gondoltak, a ravatalozót rendszerint a főbejárathoz közel helyezték el egy hangsúlyos fogadóteret kialakítva. Az Óbudai temetőt ebben a stílusban tervezték és építették.

A XX. század újdonsága az emlékerdő. Szerkezetük organikus, parkszerű abból adódóan, hogy az eredeti erdőállományhoz van igazítva. A sírok egyes fákhöz vannak rendelve, esetleg organikus parcellák vannak kialakítva sövényekkel elhatárolva.

3. A TEMETŐK JELENTŐSÉGE EGY VÁROS ZÖLDFELÜLETI RENDSZERÉBEN

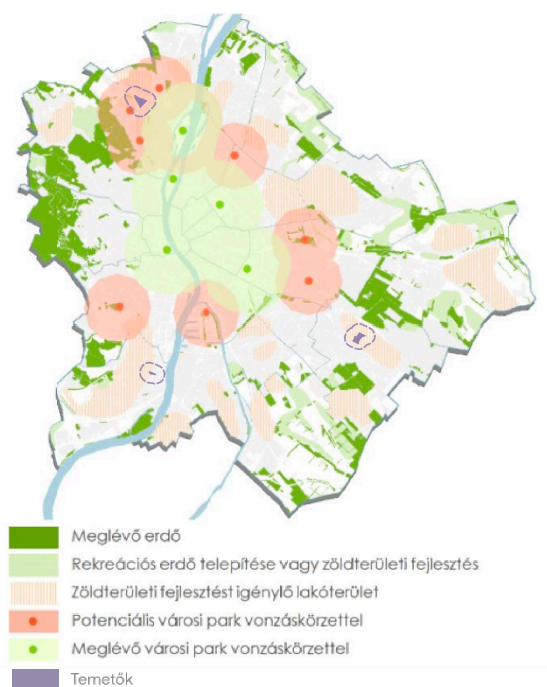
Az Európai Unióban a lakosok 62%-a városi területen, 80%-a pedig külvárosi részeken él. A népsűrűség és a beépítettség mértéke magas ezeken a területek, következményképp létrejön a városi hősziget effektus. A zöldfelületeknek jelentős szerepe van a jelenség mérséklésében, így egyre fontosabb a városi zöld jelenléte. Kialakításuknál fogva magas zöldfelületi arányuk van a temetőknek, ekképpen a városok zöldfelületi infrastruktúrájában fontos szerepet töltenek be. Javítják a levegő minőségét, a helyi klímát, valamint esztétikai és rekreációs értéket is kínálnak.

Kulturálisan a temetők védett kegyeleti helyszínek, azonban az igények a lehető legtöbb városi zöld megjelenésért, új látásmódot kívánnak. Budapesten is egyre többen látják és használják rekreációs lehetőségeként a temetőket, amely Nyugat-Európában már egy megszokott dolog. A lakosok napi szinten használják a temetőket, sétálásra, futásra, csendes sportok űzésére, akár kutya sétáltatásra. Nagyon fontos a temetők kialakítása, hogy az egyes tevékenységek ne zavarják egymást (gyászolás folyamatát ne zavarja meg egy futó). Különböző fenntartású területek létrehozása kulcsfontosságú ebből a szempontból. Egy homogén kialakítású temetőben a különböző funkciók nehezen férnek meg egymás mellett, továbbá a biodiverzitás szempontjából sem a legkedvezőbb. A nagyobb temetők koros faegyedei, fasorai és gazdag élővilága biztosítanak a városban egy biológiai sokféleséget. A temetők szerves részét képezik a környékünknek, a városunknak és a társadalmunknak. Történelmi szempontból ezáltal fontosak a városok temetői, az építmények és az eltemetett, akár neves emberek kirajzolják a település történetét. Például a Père-Lachaise párizsi temetőt évi több százezer fő látogatja. A Fiumei Úti Sírkertnek is fontos történelmi és turisztikai szerepe van.

Budapesten egy főre átlagosan 6 m² közhasználatú zöldfelület jut, azonban az átlagos szót ki kell emelni, mivel a közterületekből (1 m²), közparkokból (3 m²) és városi parkokból (2 m²) összeadódó terület nem lesz igaz a főváros összes kerületére, mivel a zöldterületek kedvezőtlenül vannak elosztva. Átlagon felüli zöldterületi ellátottsága van az I., III., XIV. kerületnek, ha az erdőterületeket is hozzászámítjuk akkor a II. és a XII. kerület is a jól területek közé kerül. A legkevesebb zöldterület a VI. és a VII. kerületben lakók számára elérhető, 2 m² jut

egy főre (INT-03). Ezek a felmérések mutatják, hogy a fővárosban a közparkok, a közkertek és a városi parkok nem képesek ellátni a lakosok számára szükséges igényeket zöldterületek szempontjából, a különbségek szélsőségesek. A helyzetet a város budai oldalán az erdőterületek részben mérséklék. A hálózati problémát legfőképpen a kedvezőtlen elosztás eredményezte, ami további problémákat von maga után. A meglévő zöldterületek túlterhelődnek és nem tudják ellátni megfelelően a rekreációs feladataikat. A zöldfelületeket is nehezebb egészséges állapotban fenntartani, az előforduló intenzív használat mellett, mely a növényállomány minőségromlásához vezet. „A zöldterületeken átlagos használat mellett 10-15 évente, míg intenzív, illetve rendszeres tömeges használat mellett 3-5 évente részleges vagy teljes felújításra lehet szükség.” (INT-02)

Egy 2023-ban készített közvélemény kutatás során, amelyben a kitöltők temetőlátogatási szokásait is kérdezték, kiderült, hogy a fővárosban lakók, csak 28 százaléka jár havonta temetőbe. A kérdőív bemutatta, hogy az idősebb korosztályok sűrűbben látogatják a temetkezési helyeket és az ott töltött idő oka az emlékezés. Rekreációs szándékkal mindössze 2 százaléka látogatja a temetőket a kérdőívet kitöltők (INT-02). A „Zöldterületi fejlesztési potenciál Budapesten” ábrán a vizsgált temetőket tüntettem fel, az Óbudai temetőt, a Pestszentlőrinci és a Budafoki temetőt, mind a három alacsony zöldterületi ellátottságú területen helyezkedik el, mint potenciális zöld terület. A lezárt temetőket kevés anyagi költséggel, akár a lakosok bevonásával is fel lehet újítani. Az invazív növények eltávolításával, növényi fertőzések, betegségek kezelésével, növényvédelem szempontjából is sokat lehet tenni ezekért az elfeledett temetkezési helyekért. A fejlesztés után kondicionáló szerepük mellett értékes közösségi helyként is tudnak funkcionálni. „... ezeknek a területeknek a rendbehozatalára fordított anyagi erőfeszítések a város és lakói számára sokszorosan térülnek vissza a zöldfelületi hatás által - bár ez az eredmény pénzben nem mérhető.” (Dr. Baloghné Omos, Perjés 1982, 884).



1. ábra: Zöldterületi fejlesztési potenciál Budapesten
 Forrás: Saját szerkesztés Budapest zöldinfrastruktúra koncepciója adatai (2017) alapján

Temetők, mint rekreációs helyszínek

A tipikus és a már bemutatott rekreációs lehetőségeken felül más elképzelhető gyakorlatokat is be lehet vezetni és hasznosítani a temetőkben. Számos közösség építő program szervezhető, mely érzékenyítő szereppel is rendelkezne. Különböző programok, installációk és tervezett workshopok keretén belül a biodiverzitás és a zöldfelületek jelentőségére lehetne felhívni a figyelmet. Vendéglátó egységek telepítése vagy akár közösségi kert kialakítása sem ismeretlen példa egyes helyszíneken, a mind a három mintaterületen vannak alkalmas helyszínek ezek kialakítására. A lakosság bevonása és széleskörű tájékoztatása létfontosságú az ilyesfajta fejlesztésekkel párhuzamosan.

A különböző programok és bemutatók alkalmával, mind a lakosság, mind a tervezők sokat tanulhatnak a véleményekről és a jó módszerekről. A lakosság elvárásainak és szükségleteinek egyeztetése a városfejlesztéséhez elengedhetetlen eszközeivel indokolt a tovább haladás érdekében. A városszövetbe való integrálása a temetőknek és a vizsgált temetők körül található kihasználatlan területek felhasználása is ezeknek a városrészeknek az élhetőségét javítanák.

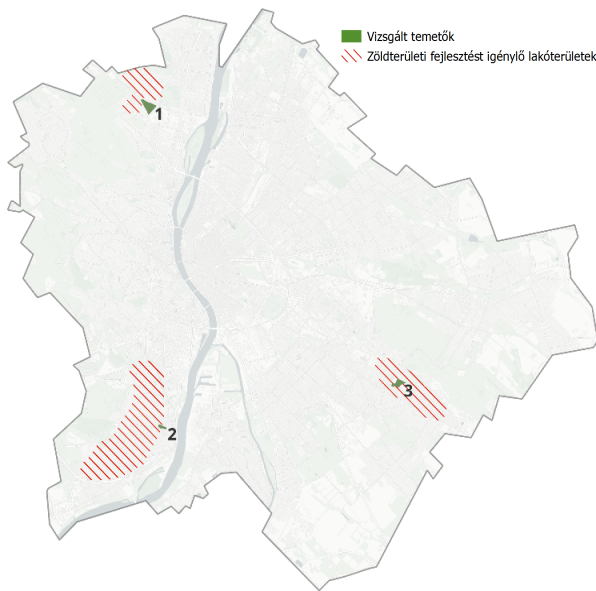
A magyar kulturális hagyományokat fontos figyelembe venni, mivel a tradicionális temetkezési és temető látogatási szokások jellemzőek.

4. BUDAPESTI TEMETŐK VIZSGÁLATA

A vizsgált temetők az Óbudai temető, a Budafoki temető és a Pestszentlőrinci temető. Mind a három temetőt a Budapest Temetkezési Intézete tartja fent. A mintaterületek kiválasztását a Budapest zöldfelületi rendszerének fejlesztési koncepciójában kijelölt zöldterületi fejlesztést igénylő lakóterületek határozták meg. Ezenfelül három különböző típusú temetőt választottam ki. Így a vizsgálatok eredményei azt is bemutatják, hogy a különböző úthálózatok, a bejáratok elhelyezkedése, a zöldfelületek aránya, a temetők sírokkal borított területei és a körülöttük található használaton kívüli zöldfelületek milyen összhangban és hatással vannak a potenciális rekreációs fejlesztésekre, a városszövetbe és a zöldfelület hálózatba való integrálásnak az egyes temetőknek.

A temetők körülötti városszövetet 500 méteres kiterjedésében vizsgáltam, annak érdekében, hogy feltárjam a különböző területhasználatokat és a zöldfelületi igényeiket. A különböző úthálózati kapcsolatokat és a különböző tömegközlekedés elérhetőségeket is figyelembe

vettem. A temetők körüli potenciális vagy már kijelölt fejlesztési és tartalék területekre is kiterjed a vizsgálatom. Terepi bejárások alkalmával a belső szerkezetet is tanulmányoztam, parcellák kialakítását, az utak hálózatát és ezek kapcsolatát a várossal. A megközelíthetőséget, a hangulatot és a látogatottságot is megfigyeltem a helyszínekre való látogatás ideje alatt.



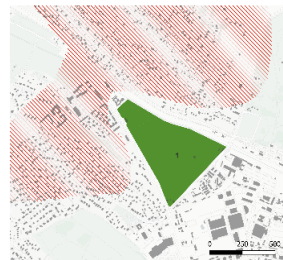
2. ábra: Vizsgált temetők elhelyezkedése
(Saját ábra)

4.1. ÓBUDAI TEMETŐ

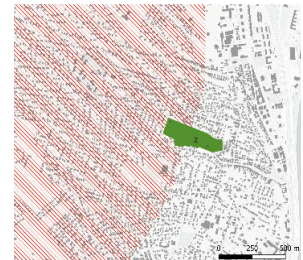
Típusát tekintve architektonikus köztemető. Területe 25,4 hektár (INT-07). Hierarchikus utak tárják fel, fasor nem csak a főút mentén jellemző, hanem az egész területet díszítik. A főbejáratnál található templom szimbolikus érkező teret alkot, mely meghatározó módon várja a látogatókat. Szerkezete különleges a háromszög alakú parcellák miatt, amelyek a sajátos köröndök körül alakultak ki, az egyik ilyen köröndben található a ravatalozó is (ld. 7-8. ábra). A



6. ábra: Óbudai temető légifotója
Forrás: GoogleEarthPro



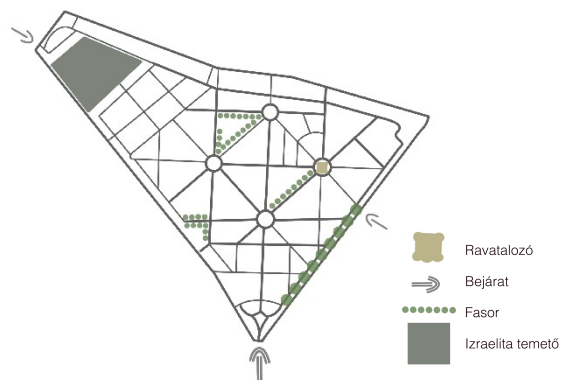
3. ábra: Óbudai temető



4. ábra: Budafoki temető



5. ábra: Pestszentlőrinci temető



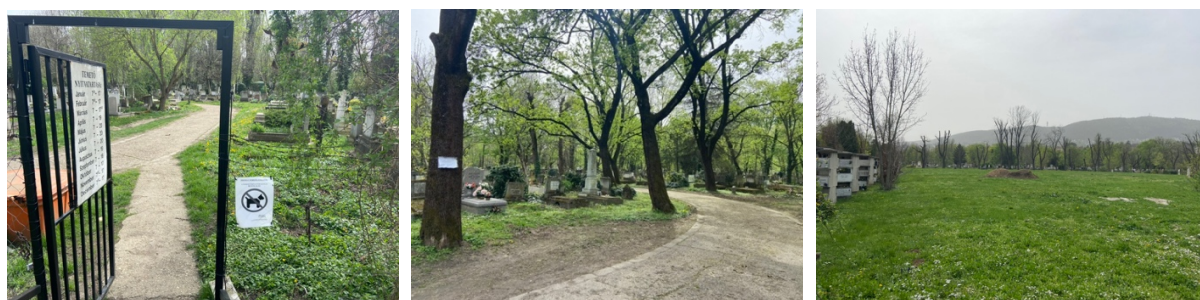
7. ábra: Óbudai temető térképe
Saját szerkesztés

temető északi részén helyezkedik el az Óbudai zsidó temető, mára teljesen körbe vette a köztemető. Kerítéssel elzárt, azonban látogatható a köztemetőn keresztül.

Történelem

1910-ben nyitották ki a „Óbudai új temető” néven, 1960-ban bővítették, így ma 25,4 hektár. Az első temetések elhunytak áthozatalával esett meg, mivel a számos kisebb felekezeti temető helyében nyitották. Az Arany-hegy és a Testvér-hegy találkozásánál fekszik egy sík területen, a Bécsi út, a Pomázi út és az Aranyhegyi patak határolja. 1922-ben nyitották meg a zsidó temetőt, mely az északnyugati sarkában helyezkedik el, ez Budapesten üzemelő 4 izraelita temető egyike. Szimbolikus római katolikus kápolnát 1931-ben építették, a ravatalozót 1930-ban. Nem csak temető meghatározó részét alkotják a 40-60 éves fasorok, de a főváros számára is fontos ökológiai értékek. A Pomázi úti oldalán található az egyedülálló gesztenyefasor, 90-100 éves egyedek alkotják. 1987-ben nyitották meg az első olyan parcellát, ahol hant nélküli sírhelyek álltak rendelkezésre. Ez az új temetkezési forma lehetővé tette a szóró parcella létrehozását a későbbiekben, 1992-ben. A természetközeli parcellán való temetkezés, elbúcsúzás és emlékezés egyre népszerűbb. Ez az alternatív temetkezési mód ökológiai szempontból is megfelelőbb. 1998-ban kegyeleti parkot létesítettek, gyertya gyújtással vagy virágok kihelyezésével tudnak emlékezni a látogatók. (Pénzes 2017, 2.) A sírkertben temetőseták mutatják be az eltemetett közismert személyeket, történelmét, kialakulását.

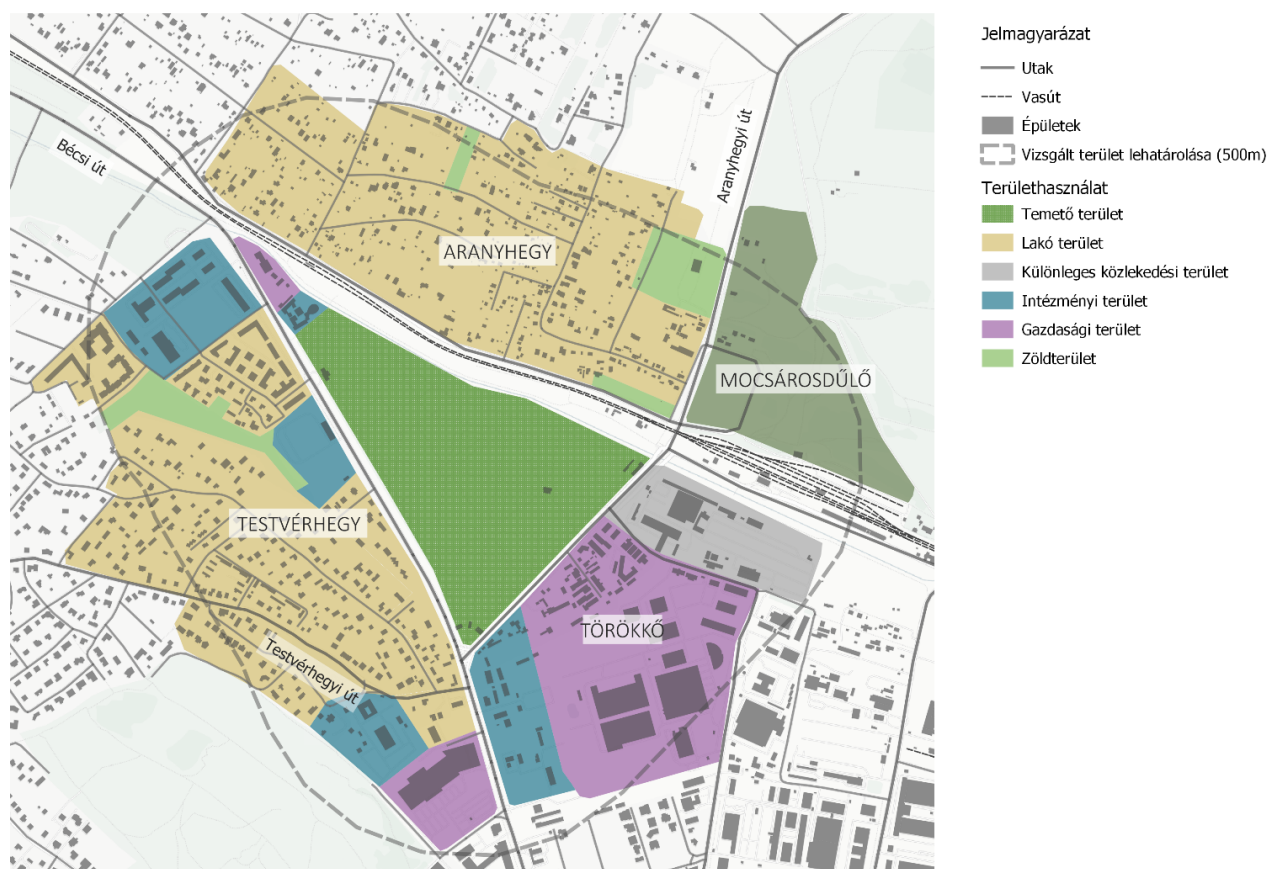
Terepbejárás



Az Óbudai temető forgalmas utakkal, vendéglátó egységekkel, lakó övezettel és használaton kívüli területekkel határolt. A hátsó bejáraton közelítettem meg a temetőt, annak érdekében, hogy az átjárhatóság kérdését is meg tudjam vizsgálni. A hátsó kapu egy kissé eldugott helyen található, innen kizárólag gyalogosan lehet megközelíteni a temetőt. Itt található egy gyalogos híd, mely az Aranyhegyi vasútmegállóhelyhez vezet. A főbejárat a Pomázi és a Bécsi út találkozásánál nyílik, itt autóval is be lehet hajtani. A főbejáratnál parkolók nincsenek kialakítva,

ösztönzik a behajtást. Itt vannak kialakítva virágáros bódék. A keleti oldalán is található egy kisebb gyalogos és autós forgalomra kialakított bejárat, egy autóbusszmegállóval összhangban. Az utak hierarchiájából a temetőben egyszerű tájékozódni, kellemes sétára alkalmas. Gazdag növényállománnyal, értékes idős fasorokkal rendelkezik mely hangulatát nyugodttá, természetközelié teszik. Egy hétköznapi tavaszi napon voltam itt, sírokat látogató emberek fordultak elő a temetőben. A parcellák fenntartottsága változó, egyes területeken tökéletesen lenyírt sövények, más területeken elhanyagolt zöldfelületek és sírok fogadnak. A 16-os parcella néhány sír kivételével teljesen üres, egybefüggő zöldfelületet alkot. Mostani kialakítása szerint gyepel borított, de sok potenciál van benne.

Kapcsolata a városszövettel



8. ábra: Megjelenő területhasználatok az Óbudai temető körül
Saját szerkesztés

Aranyhegy, Testvérhegy és Törökkő városrészek határán helyezkedik el a sírkert. A vizsgált tömböket az építési szabályzatban előírt övezetek szerint jelöltem ki (ld. 1. melléklet). A temetőt lakó, gazdasági, intézményi és egy különleges közlekedési (autóbussz garázs) terület határolja. A lakóterületek jellemzően kertvárosi családiházak. A tömbökre készítettem

szintterületi mutatójuk, beépítettségi mértékük és zöldfelületi arányuk szerinti térképet (ld. 2-4. melléklet).

Északi oldalán húzódik az Aranyhegyi-patak és egy vasútvonal, a temetőt innen nem lehet megközelíteni. Nyugati oldalát a Bécsi út határolja, a nagy forgalom terhelését az úttal párhuzamosan haladó fasor csillapítja, kizárja. A Bécsi úton van kialakítva parkoló, nem csak a temető látogatók, de az üzleti és vendéglátó egységeknek számára is. Keleten a Pomázi út övezi, idős fasor erről az oldalról is védi a temetőt az autós és tömegközlekedés káros hatásaitól. Északnyugati határán egy iskola helyezkedik el.

Megközelítés szempontjából jól elérhető a temető. Három buszmegállóban négy BKK (260, 160, 218, 118B) és számos Volánbusz (848, 800, 820, 821, 830, 832, 840) járáttal, valamint az S72, S76 és a Z72 vasúttjáráttal is elérhető.

Problémák és Értékek



5. ábra: Óbuda: Probléma és érték térkép
Saját ábra

A vizsgálat során több probléma is felszínre került, ezek ábrázolása látható az 9. ábrán. Fő problémát az Aranyvölgyi utca nyomvonalával megegyező úton haladó vasútvonal jelenti, a már említett Z72, S72 és S76-os vonat közlekedik itt. Ez a vonalas határ elválasztja az itt található

lakóterületeket a temetőtől. Három bejáraton keresztül is megközelíthető a sírkert, azonban a környező utcák kialakítása és az északi oldal bejárat hiányában a meglévők túlterheltek. Legfőképp a főbejárat túlterhelt, kizárólag itt lehet autóval behajtani és a kapu kialakítása nem a legmegfelelőbb e célból a két forgalmas főút találkozásánál. Az autók megengedett behajtása még egy konfliktust kreál a gyalogos látogatókkal. A temetőben nem az össze út kialakítása megfelelő a gyalogos és az autós forgalomra egyaránt. Kuttyákat a területre bevinni tilos, sétálásra vagy áthaladásra tökéletes helyszínen ez egy probléma.

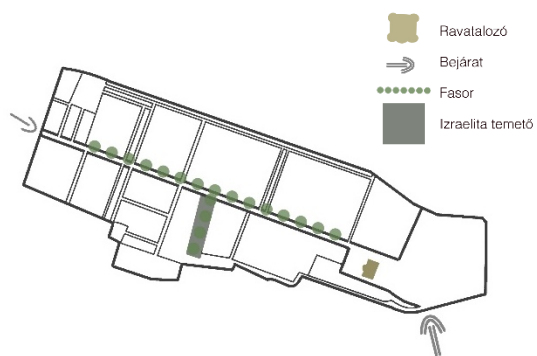
Értékként is az Aranyhegyi patak jelenik meg és patakot közrefogó zöldfelület. Nagyon jó fejlesztési potenciál, például a temető összekötése további zöldfelületekkel, rekreációs útvonalak és a környező lakóterületek bevonása érdekében. Pozitív aspektusa a temetőnek, hogy számos autóbusszal meg lehet közelíteni. A temetőtől nyugatra található egy erdőterület, ami lehetséges kiterjesztési terület, alternatív temetkezési móddal történő alkalmazással.

4.2. BUDAFOKI TEMETŐ

A Budafoki temető egy tökéletes példája a városi vegyes temetőtípusnak. Mint a térképeken is látható a soros temetkezéssel beépített területet, csak kisebb utak és egy magasabb rendű út szeli át, célszerűen a főépülethez, a ravatalozóhoz vezetve. Fasort kizárólag a főút mellé telepítettek. Jelenleg Dél-Budán ez az egy működő temető, 5,71 hektár. Zsidó temető is található benne, mely körbekerített, lezárt, nagyon kevesen látogatják.



10. Budafoki temető légifotója
Forrás: GoogleEarth



11. Budafoki temető térképe
Saját ábra

Történelem

Miután az egykori Budafok, Promontor község első temetője betelt, a Duna parton jelöltek ki egy új területet azonban ez az áradások miatt nem volt megfelelő. A település vezetősége nem

tett semmit a probléma megoldása felé, így a lakossága vásárolt egy területet a cél érdekében. 1804-ben szentelték fel ezt a területet és kezdték el használni temetkezésre. Azonban ez a terület sem része a mai temetőnek, hanem a bővítése, ami az úgy nevezett Öregtemető, mely a ravatalozótól keletre található terület, ma védendő terület. Az Öregtemető részen kripták találhatóak, mivel a tehetősebb lakosok temetkeztek ide, a nyugatra haladó bővülést koporsós sírok alakították, így biztosítva temetkezési lehetőséget mindenki számára. Az utolsó bővítés 1930-ban történt a Kinizsi utcán túl, ekkor a temető még két részből állt, a 20. század végén egyesítették a két részt és a felekezeti külön temetkezés is megszűnt. Mára a temetőt a főváros teljesen körbenőtte, ebből következően nincsen lehetőség területi bővítésre. A ravatalozót 1920-as években Bathó Lajos tervei alapján építették. (INT-8)

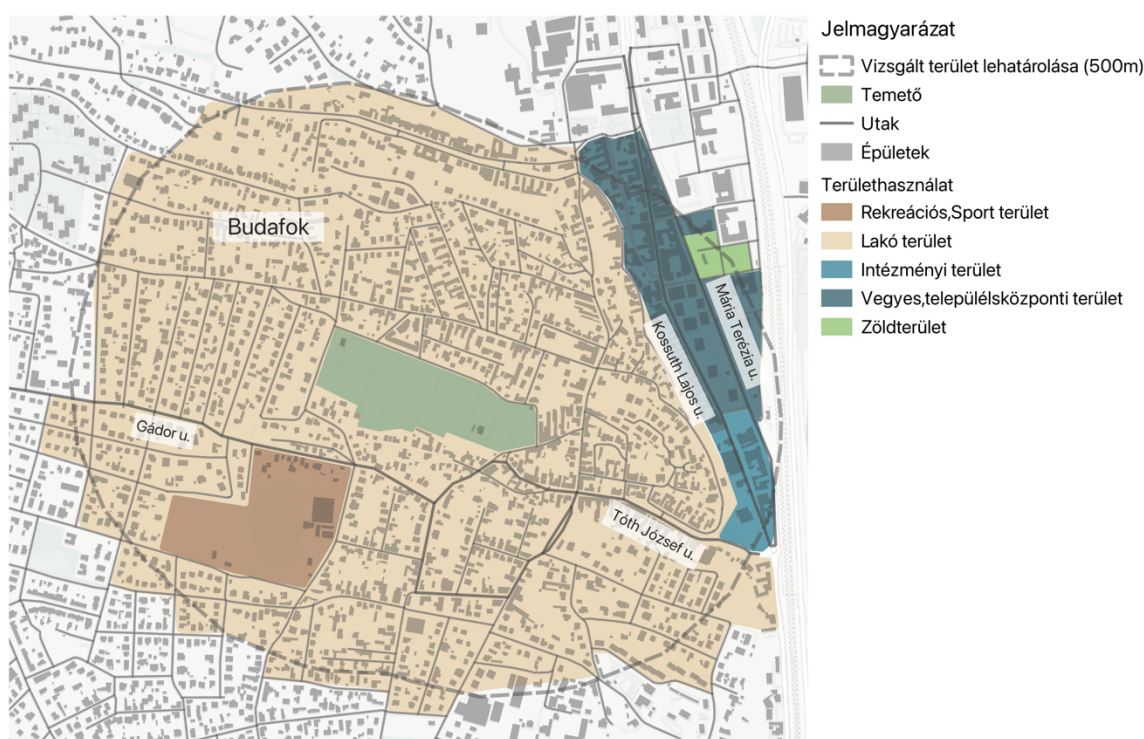
Terepbejárás



A Budafoki temetőt keskeny utcákon lehet megközelíteni, a parkoló autók megnehezítik ezt, mivel a temetőnek nincs nagyobb, kialakított parkolója, valamint a temetőbe se lehet behajtani. Forgalmas utak nincsenek a temető közelében, valamint déli oldalát telkek határolják, így csendes, nyugodt hangulatú. A temetőre fontos szabályok vonatkoznak, hogy mint a megemlékezés és a gyász helyszínét hangos, tiszteletlen viselkedés ne zavarja meg. A főbejáratnál virágárusbódék helyezkednek el és egy porta már a temető területén. A főbejáratától jobbra található az Öregtemető rész, ez a terület fákkal és cserjékkel borított, különleges kripták és sírok díszítik. A terület védett, csak a hozzá jogosult személyek rendezhetik. Az Öregtemető csendes, természetközeli, Budafok egy régi, történelmi oldalát mutatja, melyet egy séta során fel lehet fedezni. A ravatalozótól nyugatra koporsós temetkezés a jellemző, délre pedig urnás temetkezés jelenik meg. A temető egy nagyobb fasorral szegélyezett főút szeli keresztbe. A parcellákat néhány helyen kisebb földutakkal lehet megközelíteni, azonban inkább csak a sírok közötti keskeny részeken lehet bejárni a temető teljes területét. Nagyobb egybefüggő zöldfelület csak az izraelita temető területén megtalálható. A temető északi területén található kriptasor burkolt felületen lett kialakítva, itt

csak a sírokon találhatóak dísnövények. Bejárásom alkalmával a temetőben számos látogató volt. Sírokat fenntartó, áthaladó és sétáló lakosok. A temető nyugati oldalán is található egy bejárat, mely a helyi lakosok számára biztosít akár átjárást. A főút kivételével a temető már sűrű, betemetett területe kevésbé alkalmas szabadabb rekreációs tevékenységekre. Ennek ellenére a főúton gyerekek motoroztak, bicikliztek és látogatók sétával töltötték el a délutánjuk itt kikapcsolódással.

Kapcsolata a városszövettel



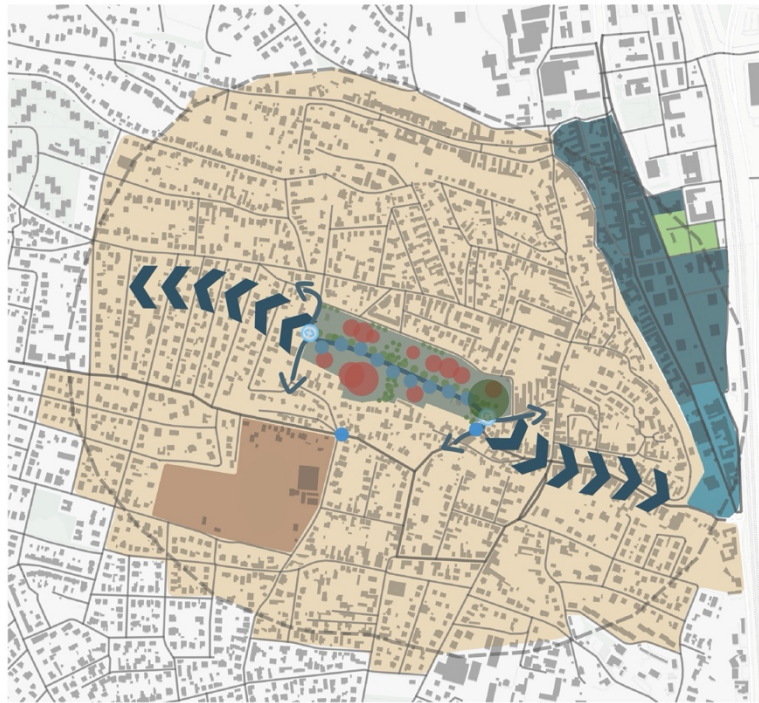
12. ábra: Budafoki temető körüli területhasználatok

Saját szerkesztés

A XXII. kerületben, Budafok városrészben helyezkedik el. A temető kisvárosias környezetben található, teljes mértékben körülöleli a városszövet. A Debrő utca, a Síp utca és a Temető utca alkotja nyugati, északi és keleti határát, délről telkek, melyeken családi házak állnak. A főbejárat a Temető utcán keresztül elérhető, a másik bejárata a Debrő utcából nyílik.

Megközelítés szempontjából vonattal a G43, G44, IR, S30, S36, S40 és S42 vonalak által elérhető, valamint a busszal a 58, 158, 250, 250B járatokkal. A Budafoki temető (közvetlenül a főbejárat mellett helyezkedik el) megálló kivételével a temető, kizárólag hosszabb sétával megközelíthető, ha a látogató nem autóval szeretné elérni. A temető a városiszövetbe ékelődött, buszmegállók kizárólag a déli oldalán elérhetőek a lakosok számára. Autóval érkezők számára 25 közterületi parkoló áll rendelkezésre a temető közvetlen közelében.

Problémák és Értékek



13. ábra: Budafoki temető: Probléma és érték térkép

Saját ábra

A 10. ábra mutatja a vizsgált terület problémáit és értékeit. A fő konfliktusa a temetőnek elkerülhetetlenül az elmúlt évtizedek alatt a város terjedésével alakult ki. A temető beékelődött és zárványterületté vált a főváros szövetében. Kilóg a tömbstruktúrából így határoló tényezőként létezik. Áthaladás szempontjából, továbbá fejlesztési területek hiányában is problémát jelent. Egykor a temető két különálló részt alkotott és egy utca keresztbe szelte, azonban ez az 1960-as években megszűnt, így az északi és a déli területeket elvágta egymástól, a lakosok nagyobb kerülővel tudnak csak közlekedni. Autós forgalom nem megengedett a temető területén, mely egy konfliktus és egy érték is egyben, nyugodtabb környezetet jelent a látogatóknak. A temető további felmerülő problémája, hogy szinte teljesen betelt és ez az egyetlen temetkezési helyszín Dél-Budán, új területek kijelölése nem lehetséges a temető körül. Autóval a megközelítése a keskeny utcák és a parkolóhelyek hiányában komplikált. A főtengelyen kívül a temető jellemzően sírokkal borított, kevesebb növényvel és zöldfelülettel rendelkezik. A területre kutyát, csak engedéllyel lehet bevinni, ez a szabály lekorlátozza a látogatókat.

A temető beékelődési problémája az egyik értéke is. A sűrű városiszövetben hosszirányú átjárhatóságával a lakosok számára egy kellemes, természetközeli kerülő, lerövidítési, sétálásra és kikapcsolódásra tökéletes útvonalat kínál. Az Öregtemető fontos történelmi és

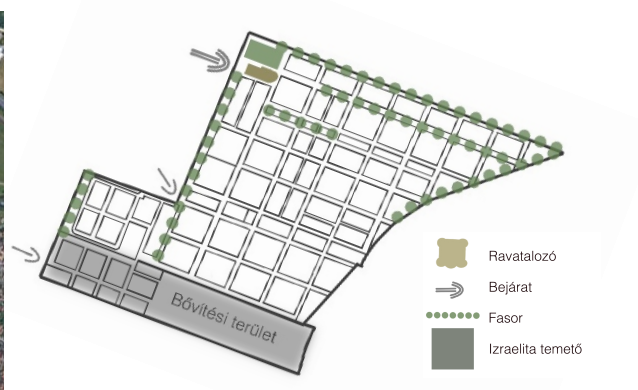
zöldterületi része a temetőnek. A sírkert kizárólag lakóterülettel és kis forgalmú utakkal van határolva, így csöndes és nyugodt környezetet kínál, inkább lokálisabb Budafok közösségének van.

4.4. PESTSZENTLŐRINCI TEMETŐ

A Pestszentlőrinci temető egy megfelelő példája a raszteres kiosztású köztemető. A négyzethálós útrendszere jól látható a raszteres tervezés. A soros temetkezés a funkcionalitást szolgálja, 19,3 hektár terület szolgál így a temetkezésre. A fasorok és az egyéb növényzet is tervezett. A monotonitást a művészi és különböző felekezetek sírjelei törik meg. Egykori városszéli jellegét ma is megtartotta ez a temető a Nemzetközi Liszt Ferenc Repülőtér közelsége okán.



14. ábra: Pestszentlőrinci temető légifotója
Forrás: GoogleEarth



15. ábra: Pestszentlőrinci temető térképe
Saját ábra

Történelem

A temető Pestszentlőrinc köztemetőjeként jött létre. Az egykori megyei jogú város lakosai, a ma már bezárt Üllői úti római katolikus temetőbe temetkeztek. A mai működő temető területét Szemere Miklós adományozta a községnek, azzal a kikötéssel, hogy a temető mindenki számára nyitottnak kell lennie. 1906-ban szentelték fel és adták át a temetőt a lakosság számára. A második világháború alatt és után is fontos temetkezési helyszín volt, emellett lőrinci lakosok és közéleti személyek számára is nyugvó helyet biztosít. A temető 1945-ig volt Pestszentlőrinc elsőszámú temetője, külön igazgatással, közvetlen mellette működött a zsidó temető. A pestszentlőrinci temetőben a ravatalozót 1945-ben építették, harangtornya fából, népies stílusban készült. Kizárólag a főbb utakat fásították, jellemzően Acer és Platanus fajokkal. A temető területén belül egy kertészet is működött, szabadföldi kiültetéseken és üvegházak

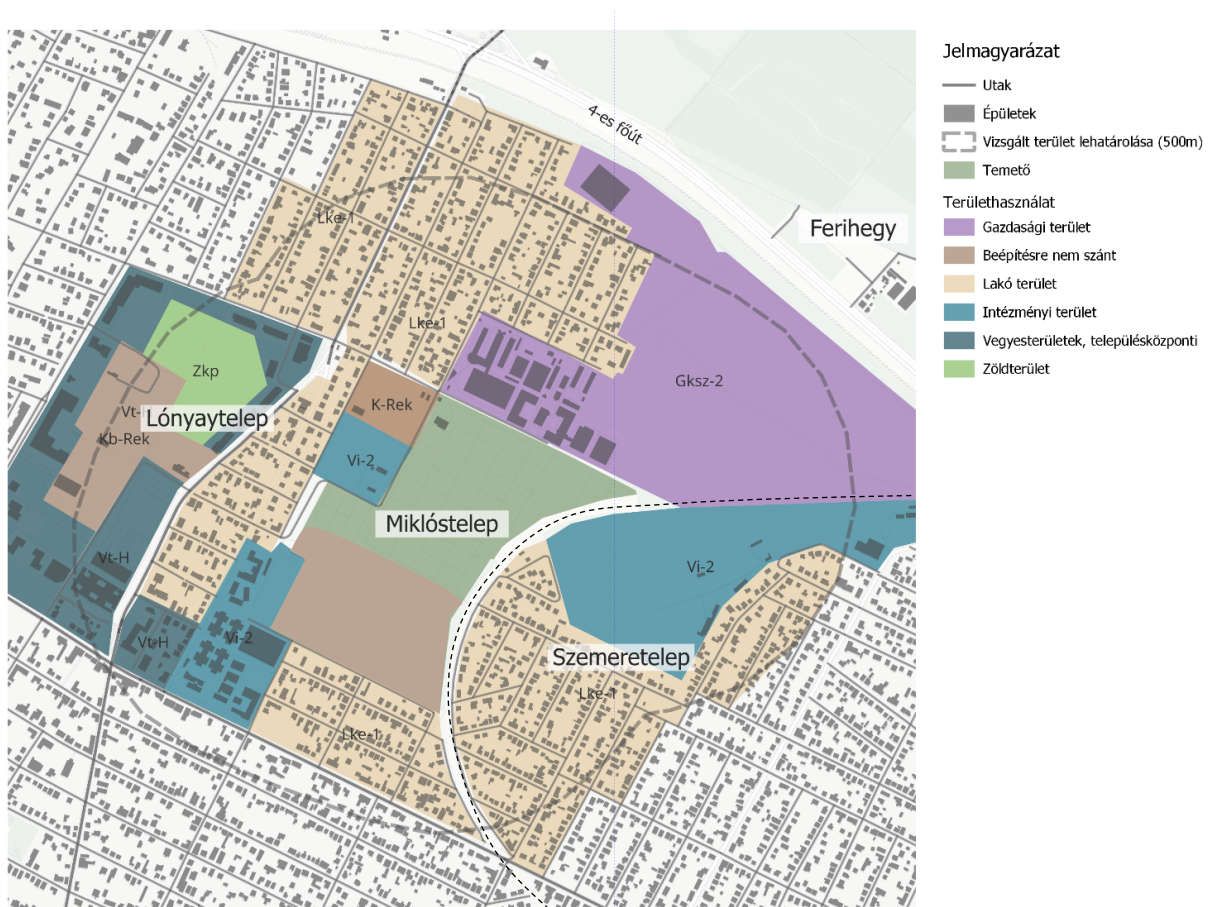
segítségével természetették a sírgondozáshoz szükséges növényállományt. A temető utolsó bővítése 1960-ban történt, azóta 19,3 hektár. Magyarországon először ebben a temetőben volt kezdeményezés egy szóróparcella kialakítására. Külföldi példák szerint szerették volna kialakítani, a ravatalozó melletti gyepes parcellán. Az elképzelések szerint kézi szórással történt volna a hamvak kijuttatása. 1979-ben történt is egy bemutató nem emberi hamvakkal, azonban a megvalósítás nem történt meg, így az első szóróparcella kivitelezése a Rákoskeresztúri Új köztemetőben történt meg, 1984-ben és itt már gépészeti berendezések segítségével juttatták ki a hamvakat. A parcella, ahol az alternatív temetkezési módot be szerették volna vezetni, a mai napig megmaradt eredeti formájában. A ravatalozó utoljára az 1980-as években lett felújítva. (INT-05)

Terepbejárás



A Pestszentlőrinci temető a főváros határához közel, kieső részen található. A főbejárat az észak-keleti csücskében található, a ravatalozóval szemben. Virágárusbódék a temető előtt helyezkednek el, hogy a látogatók igény kiszolgálják. Kocsik behajthatnak a területre, a belépés sorompón keresztül történik. A ravatalozótól északra található egy park, benne találhatóak szobrok, urna falak, valamint kripták határolják. A bővítési területen kívül itt található nagyobb egybefüggő zöldfelület. A temető nagy kiterjedése, gazdag növényállománya, az utakat szegélyező fasorok, mely a parcellákat elhatárolja, természetközeli, park jellegű hangulatot ad a területnek. A különböző utak és parcellák jól megkülönböztethetőek a különböző fafajokból ültetett fasoroknak hála, ez megkönnyíti a látogatók tájékozódását. Koporsós temetkezés jellemző. A terület nagysága okán számos látogató biciklivel közlekedik a területen. A bővítési terület kerítéssel el van választva még a temetőtől. A reptér közelsége érzékelhető, a le és felszálló gépek zaja hallatszik.

Kapcsolata a városszövettel



16. ábra: Pestszentlőrinci temető körüli jellemző területhasználatok

Saját ábra

A Pestszentlőrinci temető a főváros határához közel, kieső részen, gazdasági, intézményi és vegyes területek között található, elzártabb, külvárosias közegben működik. A VXIII. kerületben, Miklóstelepen helyezkedik el. Vasút, utcák és telkek alkotják a határait. Bővítési területek már ki vannak jelölve és még ezen felül is elérhető potenciális terület. A főbejárat a Reményik Sándor utcán megközelíthető, elegendő parkoló hely biztosított közterületen.

Tömegközlekedéssel is megközelíthető, busz jártokkal (93, 93A, 182, 182E, 183, 193E, 217, 217E, 236, 236A, 282E, 284E) és az 50-es villamossal.

Problémák és Értékek

A 14. ábra a bejáratok terhelésének és az átjárhatóság problémáját mutatják. Konfliktust a temetőt körülvevő gazdasági és intézményi funkciók is okozhatnak, lakosok számára nehezebben megközelíthető. A kijelölt bővítési terület csak komolyabb rendezés után hasznosítható, tereprendezés és invazív fajok kiirtása szükséges. Tömegközlekedési

megállóhelyek a főbejáratától messze helyezkednek el, hosszabb sétával érhető csak el, mely idősek vagy mozgáskorlátozottak számára nehezen elérhető.



17. ábra: Pestszentlőrinci temető: Probléma és érték térkép
Saját ábra

A Pestszentlőrinci temető legnagyobb értéke a zöld jelleg, az értékes fasorok és a sírok közötti zöldfelületek a légkörét pozitív és kellemes hangulatúvá teszik. A gazdasági és intézményi hasznosítású szomszédos telkeket szinte teljesen kizárja, a reptér zajával együtt. A kijelölt és a kijelölt fejlesztés részen túli használaton kívüli területek is szolgálnak bővítési helyként, akár alternatív temetkezési módok bevezetésére.

4.5. INTERJÚK

Interjút készítettem 11 személlyel annak érdekében, hogy jobban megismerjem a temető látogatási szokásokat és a véleményeket a temetők potenciáljáról a temetkezésen és a kegyelet nyilvánításon felül. A kérdések a temető látogatási szokásokra, a rekreációs tevékenységek lehetséges elfogadottságáról, valamint a zöldfelületek biodiverzitásával kapcsolatos témákra koncentrált. Az interjúk félig strukturált módon készítettem el, hogy a megkérdezett személyek mélyebben, saját megfogalmazásban tudják kifejezni a véleményüket a témában.

4.5.1. FELTÉTELEZÉSEK

A következőket feltételeztem az interjúk előtt:

- a temetőket rendszeresen látogatók nyitottabbak a rekreációs funkciók fejlesztésére
- a fiatalabb korosztály elfogadóbb lesz a temetők funkció bővítésére, valamint az alternatív temetkezési módokra
- ha a lakóterületükhöz közel nem lenne megfelelő zöldterület, nyitottabbak lennének a rekreációs funkciók igénybevételéhez
- amennyiben a temető közlekedés/áthaladás szempontjából útba esik, ki is használnák a lakosok
- az idősebb korosztály a megszokott kulturálisan beállt temetkezési módokat fogják preferálni
- a biodiverzitást növelő gyakorlatokra minden interjú alany nyitott lesz, mivel a fővárosban ezek már több közterületen is alkalmazva vannak
- nemek közötti szignifikáns véleményeltérés nem lesz

4.5.2. INTERJÚK MENETE

A kezdeti interjúk során nagyon hamar figyelmes lettem arra, hogy a gyásszal való kapcsolata mindenkinek más, a temetőkben is volt lehetőségem beszélgetni látogatókkal, azonban csak abban az esetben kezdeményeztem, ha a személy nem mutatta a gyász jeleit. 7 nővel és 4 férfival beszélgettem, a legfiatalabb személy 21 éves, a legidősebb 63 éves volt. A megkérdezett személyekből 8-an kizárólag sírlátogatás és fenttartás céljából látogat temetőkbe.

A biodiverzitás érdekében alkalmazott gyakorlatokat, mindenki támogatta. Ezek a következők voltak: különböző fenntartású területek működtetése; az avar meghagyása a cserjeszint alatt; odúk és madáretetők kihelyezése; többszintes és változatos növényállomány ültetése; vadvirágos mezők létesítése.

Az interjúkat három csoportba lehet osztani, a rekreációval kapcsolatos vélemények alapján:

1. A kezdetektől nyitott és látogat is temetőket kikapcsolódási célból (2 személy)
2. Eleinte nem nyitott, azonban a téma bemutatása és mélyebb elmagyarázása után elfogadóbb a lehetőségek felé (4 személy)
3. Nem nyitott, a temetők tradicionális használatát támogatja (5 személy)

Feltett kérdések és válaszok:

- Hogyan jellemezné egy temető hangulatát? – *„Nyugodt, csendes, kikapcsolódásra és emlékezésre alkalmas helyszín.”* (1-es csoport) *„Szomorúnak, akár kellemetlen, mivel a gyászolás színtere.”* (2-es csoport)
- Tudnak-e parkként tekinteni egy temetőre? – Az 1-es csoport a gazdagabb növényállománnyal rendelkező temetőkre tudott így gondolni, a jellemző falusi, kevesebb növényállománnyal rendelkező, soros temetkezésű helyszínekre azonban nem.
„A temetőkben eltöltött idő alatt tisztelet és megemlékezés formájában kapcsolódom ki, egy csöndes nyugodt környezetben. Szerintem egy szép gondolat, az akár személyesen nem is hozzánk tartozókról megemlékezni.”
A 2-es és a 3-as csoport nem tudott, kizárólag az első számú funkciót látták.
„Nehezen vonatkoztatnék el, hogy oda menjek felüldülni, ahol alap esetben rossz érzésekhez (valakinek az elvesztése, elmúlás) kapcsoló energiák halmozódnak fel.”
- Milyen feltételek teljesülése mellett használná a temetőket rekreációra? (2-es csoport válaszai) – A kegyeleti és a park jellegű funkciók határozott elválasztásával, sövény vagy nagy terület következtében. Lezárt temetkezésre már nem használt sírkertek/emlékkertek esetében.

4.5.3. EREDMÉNYEK

Feltételezéseim a biodiverzitással kapcsolatos nézetek esetében, valamint a nemek közötti vélemények különbség hiánya esetében helyesek voltak. Áthaladás szempontjából is nyitottak voltak az interjúban résztvevők. Azonban a korosztályokhoz kapcsolódó felvetésem, hamisnak bizonyult. A három csoport közötti kormegoszlás, nem úgy oszlott meg, hogy az első csoporttól kezdve növekszik a személyek kora a harmadik csoportig, hanem teljesen vegyes. Tehát a kor nem köthető a rekreációs funkciók nyitottsága felé. A rendszeresen temetőt látogatók esetében is ugyanez volt a helyzet. A temetőben készített interjúk és a nem temetőben megkérdezettek között sem alakult ki véleményeltérés. Alternatív temetkezési módokat 2 személy ismert. A megkérdezettek közül 5-en nyitottak lennének erdei, biournás temetésre a zsúfolt, urnafalas temetők helyett.

Helyes kommunikáció, érzékenyítés és szemléletváltás mellett van mód a felvetett gyakorlatokat a magyar társadalom mindennapi életébe integrálni.

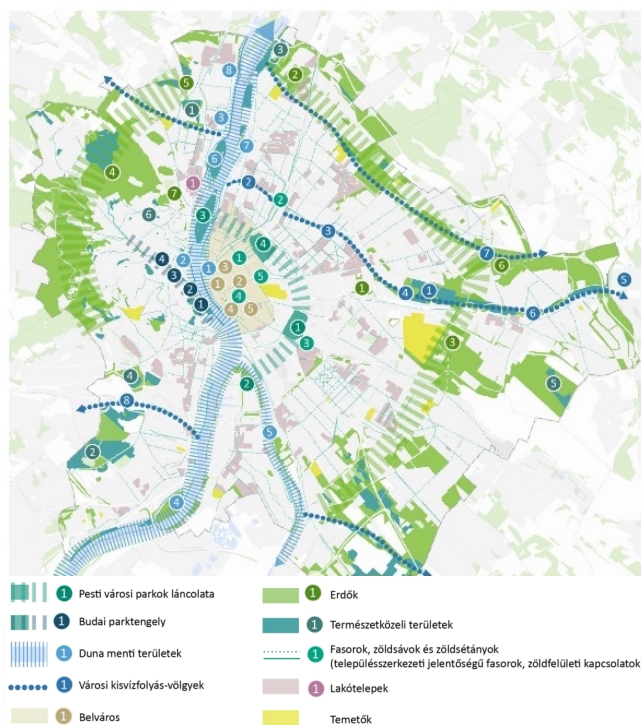
5. RADÓ DEZSŐ TERV

A Budapest Zöldinfrastruktúra Fejlesztési és Fenntartási Akcióterve is kimondja, hogy a város szerkezetében a temetők zöldfelülete kulcsfontosságú. Területük nagy kiterjedésű és a magas zöldfelületi arányuk miatt, mely meghaladja az OTÉK-ban a különleges temetőterületekre előírt minimum 40%-ot, meghatározóak a főváros zöldfelületi rendszerében, mint kondicionáló zöldfelületek (Sallay et al., 2022). Az elsődleges kegyeleti funkciót betöltő temetők ellátnak fontos ökoszisztéma-szolgáltatásokat

is, javítják a levegő minőségét, pozitív segítő hatással vannak a helyi klímára, valamint potenciális rekreációs lehetőség. A jövőre tekintve a főváros zöldterületi ellátottsága szempontjából, az akciótervben kitűzött célok meghatározó komponensé tennék a temetőket a települési zöldhálózatban.

A terv „fennmaradt zöld szigeteknek” nevezi a lezárt és működő temetőterületeket, mely utal a betöltött különleges városökológiai szerepükre. A cél a temetők másodlagos rekreációs rendeltetésének fejlesztése, az ökológiai szempontok figyelembevételével és védelmével, „a temetőterületek komplex, több szempontú, minőségi fejlesztése, a temetőkben rejlő pihenési, kapcsolódási potenciálok kihasználása, valamint a társadalmi és gazdasági oldalról felmerülő igények összeegyeztetése a zöldfelület védelmi szempontokkal” (Radó Dezső terv). Az első feladat egy terv kidolgozása a temető területek zöldinfrastruktúrájának fejlesztésére és hasznosítására. Amennyiben nagyobb százalékban töltenének be rekreációs funkciókat a temetők, a látogatottsági terhelés és különböző szolgáltatásokra való igény is megjelenne, ezáltal a fenntartásra is több munkaerő lenne szükséges. Növényállomány felmérése és fakataszter elkészítése elengedhetetlen lépése, annak érdekében, hogy a zöldfelületek

Akcióterületek térképen



18. ábra: Akció területek

Forrás: https://budapest.hu/Documents/Rado_Dezso_Terv_2021.pdf

megfelelően legyenek fenntartva, az akcióterv a Farkasréti temető, az Óbudai temető és az Újköztemető területére ajánlja a felmérés és rekonstrukció megkezdését. A Radó Dezső terv kiadása óta készült fakataszter a Budapesti Temetkezési Intézet Nonprofit Zrt. által fenntartott temetőkben a Budapest környezeti állapotértékelése 2023 keretén belül (INT-02). Ökológikus alternatív temetkezési formák népszerűsítése is a szerepel a dokumentumban, mint például az Emlékerdők kialakítása. A hagyományos temetkezési módok környezeti terhelésekkel járnak. A rendezett tulajdonviszonyok, valamint a temető infrastruktúrájának ismerete létfontosságú a fejlesztések és a fenntartás tervezéséhez.

Európában számos jó példa található, ami inspirációként szolgálhat az itthoni fejlesztéseknek. A külföldi temetőkben a passzív rekreáció jellemző, a sétálás, a futás és a jóga tevékenységek a kegyeleti funkciót nem zavarják jelentős mértékben. Az akcióterv is a pihenés, feltöltődés és park funkciókat elősegítő infrastruktúra fejlesztéseket ösztönzi. Az egyszerűbben kivitelezhető fejlesztések a lezárt temetők hasznosítása. Számos lezárt temető található Budapest területén, melyek újra nyitása nem javasolt és lehetőségekkel tele várják a fejlesztést. A zöldfelületi jellegüket megtartva, kegyeleti parkként vagy kegyeleti erdőként lehetne ezeket a temetkezési helyeket hasznosítani. Előfordulnak használaton kívüli vagy alulhasznosított területek is temetőkön belül. A Radó Dezső terv átmeneti zöldinfrastrukturális hasznosítást, valamint zöldinfrastruktúrába való integrálást javasol. Egy ilyen terület fejlesztési projektje során számos szempontot kell figyelembe venni. Abban az esetben, ha a temető zárt és a sírhelyek megmaradnak, fontos, hogy a tervezés során tiszteletteljesen és érzékenyen kezeljék a kegyeleti szempontokat. Az extenzív fenntartás egy kedvező alternatíva, mind a biodiverzitás, mind az igényelt munkaerő szempontjából. A területet minimálisra csökkentett beavatkozással kell kezelni, emellett a természetes vegetáció és élőlények megőrizhetik a biológiai sokféleségüket. (INT-01)

A fent ismertetett javaslatok mellett, a Budapest Zöldinfrastruktúra Fejlesztési és Fenntartási Akcióterve egy kulcsprojektet tűzött ki, amelyiknek az átfogó koncepcióalkotásának megvalósítása 2027. A projekt emlékerdő létesítése, mint újszerű elem Budapest zöldinfrastruktúrahálózatában. Ez az alternatív temetkezési mód ötvözi az eddig felsorolt ökológiaiilag fontos szempontokat, teret biztosít a rekreációnak, míg méltósággal kezeli a kegyeleti helyszínt.



Temetőterületek

kulcsprojekt: Budapest emlékerdő, alternatív temető
nevesített projekt: 1
**becsült akcióterületi
összköltség:** 0,3 Mrd Ft

19. ábra: Projektek

Forrás:

https://budapest.hu/Documents/Rado_Dezső_Terv_2021.pdf

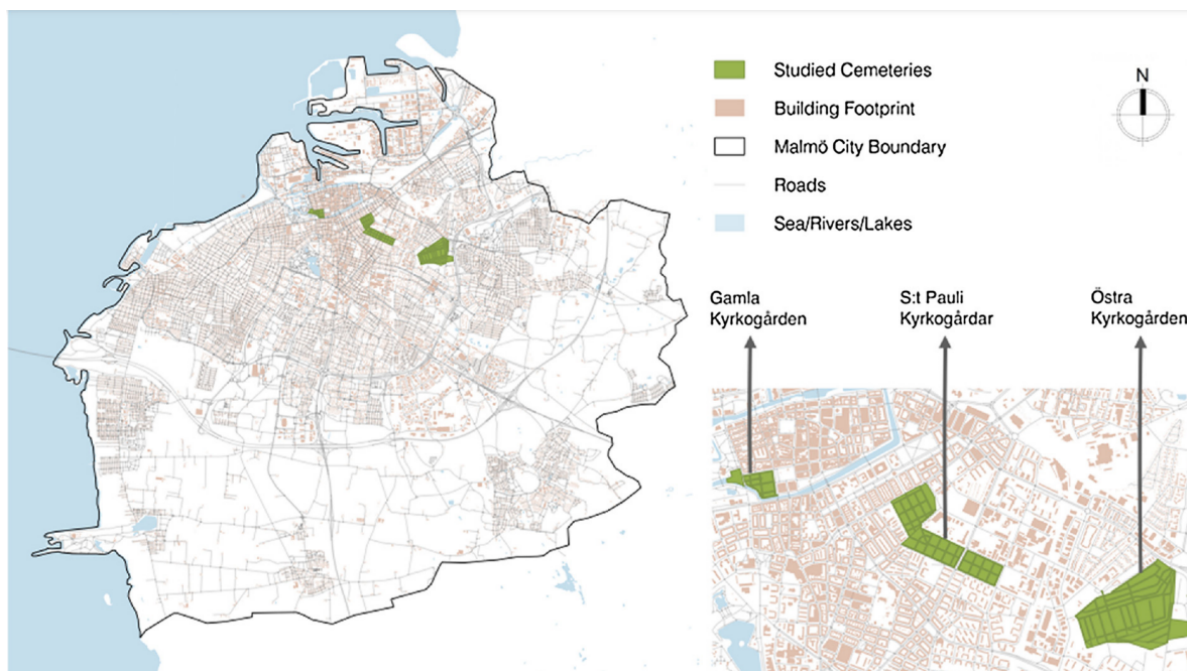
6. KITEKINTÉS

Kutatásom szempontjából a külföldi temetők és róluk készült tanulmányok vizsgálata és elemzése meghatározó. Külföldön elterjedtebb a temetők használata rekreációs szempontból, valamint zöldfelületi jelentőségük feltárására is több munka készült. A bemutatott temetők és városok nyugat és észak Európában találhatóak. A vizsgálatok megmutatják a temetők meghatározó szerepét a városi hősziget jelenség mérséklésében és a biodiverzitás megőrzésében, valamint a zöldfelületi hiány konfliktusát is feloldják a sűrűn beépített város szövetben. A vizsgált városokban a temetők mind a körül élők, mind a város lakosai előszeretettel használják a zöldfelületeket rekreációra. A lakosság nyitottabb, nem csak a kegyelti funkcióját látják a temetkezési helyszíneknek, mi több a sírkertek használata és az ott eltöltött idő az emlékezést erősíti.

6.1. KÜLFÖLDI TEMETŐK

Malmö temetői

Pavel Grabalov „Közélet a halottak között: Kocogás a malmöi temetőkből” című tanulmányában, Malmö három városi temetőjét hasonlította össze különböző vizsgálatok segítségével. A kutatás bemutatja, hogy Malmö városának temetőit sokféle tevékenységre használják, nem csak megemlékezésre. A nem szokványos tevékenységek, például a kocogás, társadalmi elfogadottsága azonban, a tevékenység népszerűsége mellett is vitatott. A kutatás, amelyet 2016 februárjában végeztett, három különböző méretű, elhelyezkedésű és kialakítású városi temetőt vizsgált meg. Három kutatási módszert alkalmazott, hogy kimutassa milyen rekreációs tevékenységeket folytatnak a lakosok a temetőkből, valamint azt, hogy mennyire vannak szociálisan elfogadva ezek a tevékenységek. A három helyszín látogatottságát is figyelembe vette az elhelyezkedésükkel összhangban. Három különböző vizsgálatot végzett el mind a három temetőben. Helyszíni megfigyeléseket végzett, helylokáció és szöveges leírások segítségével elemezte a közösségi médiára feltöltött képeket, illetve egy általa készített lakossági kérdőív válaszait is elemezte.



20. ábra: Három tanulmányozott városi temetőt Malmö térképén

Az adatok forrása: Stadsbyggnadskontoret, Malmö stad, 2013. Térkép: Oscar Damerham

Az eredmények azt mutatják, hogy a kocogás mindegyik temetőben gyakori tevékenység, és nem ütközik a temetők egyéb funkcióival. Ugyanakkor sok felhasználó számára a sírkertek továbbra is különleges helyek, saját viselkedési normákkal, ahol a kocogás még mindig megkérdőjelezhető. A kutatás rámutat, hogy a temetők funkciói hasonlóságot mutatnak a formális parkokéval, és képesek sokféle tevékenység befogadására, amit a jövőben érdemes tovább vizsgálni. A növekvő városfejlesztés kontextusában a temetők jelenlegi szerepének jobb megértése fontos lehet a zöld infrastruktúra tervezői számára. A kutatás bebizonyítja, hogy a zöldfelületben szegény területeken a temetők meghatározó szerepet játszanak a pótlásukban.

TEVÉKENYSÉGEK HÁROM MALMÖI TEMETŐBEN MEGFIGYELÉSEK ÉS KÖZÖSSÉGI MÉDIA ADATOK ALAPJÁN¹

	Gamla kyrkogården (Régi temető)		S:t Pauli kyrkogårdar (Szent Pál temető)	Östra kyrkogården (Keleti temető)
Leggyakoribb tevékenységek megfigyelések alapján	sétálás, biciklizés, futás, kutyasétáltatás, piknikezés	sétálás, futás, biciklizés, sírlátogatás, kutyasétáltatás, gyerekekkel való időtöltés	sírlátogatás, sétálás, biciklizés, futás, kutyasétáltatás	
Leggyakoribb tevékenységek közösségi média alapján	sétálás, kutyasétáltatás, sírlátogatás, biciklizés	sétálás, kutyasétáltatás, biciklizés, sírlátogatás, futás, piknikezés, gyerekekkel való időtöltés, könyvolvasás	sírlátogatás, sétálás, kutyasétáltatás, biciklizés, futás	

¹ P. Grabalov Urban Forestry & Urban Greening 33 (2018) 77

Oslo

Helena Nordha, Katinka H. Evensena és Margrete Skår által készített tanulmány egy oslói Gamlebyen gravlund látogatóiról és az ő élményeiről, temető használatukról szól. Interjú sorozatokban azt vizsgálták, hogy úgynevezett „helyreállító komponensek” megjelennek-e a temetőt és a látogatás célját leíró válaszok között. A kutatás a temetőket, mint helyreállító környezeteket, kikapcsolásra szolgáló helyszíneként próbálja feltárni. Az interjúk alapját képező Óvárosi temető parkszerű, északról és nyugatról autóutak, valamint vasút határolja, délről és nyugatról pedig lakóövezet. Átjáró, rekreációs és kegyeleti funkciókat is ellát, azonban a természet, a kultúra és a történelem helyszíneként is különös rendeltetések fűződnek a temetőhöz.

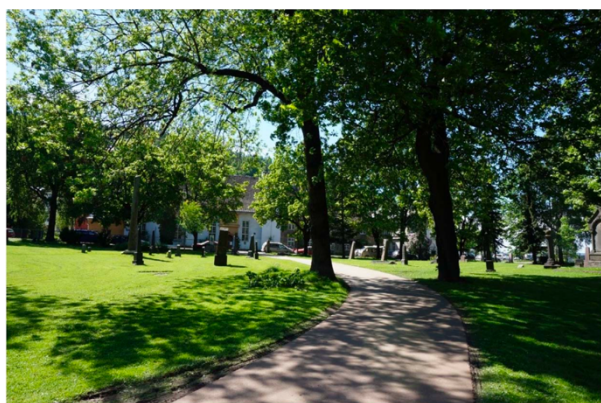
A szerzők most is, mint minden a temetőkkel foglalkozó kutatásban kiemelik, hogy egy furcsa koncepció pozitív hatásokat fűzni a kegyeleti helyszínekhez. Norvégia temetői jól fenntartott „zöld tüdők” a városi szövetben, így egyfajta, bár nagyon sajátos zöldterületet alkotnak, ami az elhunyt személyeknek és a gyászolók számára egyaránt van tervezve. A kikapcsolódás és a feltöltődés tanulmányozásához egy pszichológiai elméletet követtek az interjúk kiértékelésekor, mely megmagyarázza a természeti környezet helyreállító potenciálját. (Nordha et al., 2017) Ez a teória, az „attention restoration theory (ART)” azzal érvel, hogy a természeti adottságok jelenléte jelentőségteljes a feltöltődés szempontjából. A tanulmány leírja, hogy a természetes környezetnek való kitettség jobban támogatja a mindennapi problémamegoldást (Nordha et al., 2017). A látogatókkal való beszélgetés során a temetőkre és az itt eltöltött időre fókuszálva tárták fel ezt a felvetést.

Kizárólag a temetőben készítették interjúkat, olyan látogatókkal, akik rekreációs céllal keresték fel azt. A kérdések kiterjedtek a temető látogatás céljára, az óvárosi temető hangulatára, az elfogadható és nem elfogadható tevékenységekre és a tényre, hogy milyen mértékben tekintik parknak a temetőt. A kiértékelésnél kiderült, hogy a látogatók, esetenként csak áthaladók nyitottak a temető látogatásra és egy feltöltődésre és kikapcsolódásra alkalmas helyszínné gondolják. A történelem és a kultúra, a különböző módokon feldíszített sírok is az okok között szerepeltek amiért értékelik a temetőket a látogatók (Nordha et al., 2017).

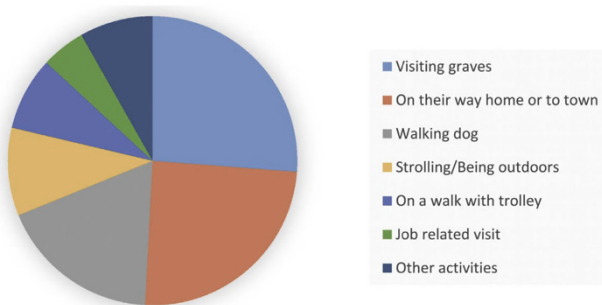
Az oslói óvárosi temető számos elnevezést és funkciót kapott a látogatóktól. Menedék a város zsvijától (itt beleértve a parkokat is), elkerülő út a forgalmas utaktól, úgy is, ha kicsit hosszabb

utat kell megtenni, de egy nyugodt környezetben. A rendezett környezet, a változatos és diverz növény kiültetések is vonzó szempontok a látogatók számára. (Nordha et al., 2017)

Egy érdekes jelenség, amire figyelmesek lettek az interjúkat készítőik, hogy a zajosabb városi környezetben elhelyezkedő sírkert hangjait az autók zaja mellett is csendesnek és madárcsicsergéssel betöltöttnek írták le. A természet közeli, nyugodt, halk közeg pontosan megadta pár látogatónak, hogy a teljes nyugalmat megtalálják, vagy csak elmeneküljenek a város nyüzsgésétől egy kicsit.



21. ábra: Oslói temető
Forrás: Nordha et al., 2017



22. ábra: Látogatók megoszlása
Forrás: Nordha et al., 2017

6.2. ÖSSZEHASONLÍTÁSUK

Magyarországon rekreációs tevékenységek főként csak a Fiumei úti sírkertben jellemzőek, habár ez a használata a sírkerteknek a Farkasréti temetőben is megfigyelhető, azonban itt pusztán a sétálás és a híres személyek sírjainak látogatása jelenik meg. Ezzel ellentétben Malmöben, mind a három vizsgált temetőben megjelent több rekreációs funkció is. Annak ellenére, hogy a kérdőívek eredményei azt mutatták ki, hogy a lakosság szemében nem teljesen elfogadott a temetőkben való futás, sétálás és egyéb tevékenységek, a megjelenésük igen magas.

Norvégiában a lakosság sokkal nyitottabb a temetők használatára. A fontos szabályok betartásával egyszerre a kegyelet nyilvánítás és további funkciók is megférnek egymás mellett. Az oslovi óvárosi temetőben elvégzett kutatás eredményei, az általam vizsgált temetőkre is reflektálható. A Budafoki, valamint az Óbudai temető is használható, mint átjáró. Elhelyezkedésük a városi szövetben, zárványterületként akadályként jelenik meg, azonban a természetközeli és csendes kialakításuk miatt kellemes áthaladást biztosítanak, mint egy főút, autók járta keskeny utca. A Pestszentlőrinci temető esetében a hang érzékelés különös

jelensége figyelhető meg. A Budapest Liszt Ferenc Nemzetközi Repülőtér le és felszálló pályái mindössze 2 kilométer távolságra vannak. A repülők hallhatóak, azonban mégsem zavaróak, az árnyas fák alatt nyugalom honol, a környező lakosok és a látogatók számára békés látogatást biztosít.

6.3. FIUMEI ÚTI SÍRKERT

A Fiumei Úti Sírkert Nemzeti Emlékhely, mint esettanulmány szerepel a dolgozatban. Fő rendeltetése már nem a temetkezés, így összehasonlítani is nehéz lenne a három vizsgált temetővel. Azonban számos oly funkció megjelenik az emlékparkban, melyek bevezetése a három mintaterületen pozitív hatásúak lennének. A sírkertben tartott séták, koncertek, kiállítások a kegyelet nyilvánítás, valamint az emlékezés teljesen más kultúráját honosítják. A helyszínen tapasztalhatóak a rekreációs funkciók megjelenése is, mint futó, bicikliző és kikapcsolódás céljából sétáló látogatók. Ezekre a tevékenységekre azonban szabályok vonatkoznak, hogy mások kegyeleti érzéseit ne zavarják.

Történeti kutatás

A sírkert története 1843-ban kezdődik, amikor Széchenyi István felvetette a megalakításának ötletét. A temető nem azzal a céllal nyitották meg, hogy Magyarország legrangosabb sírkertjévé váljon, mindössze tehermentesíteni akarták a pesti kisebb köztemetőket. 1847-ben határozta el pest városvezetése, hogy akkor még, Józsefváros peremén kialakítja az új köztemetőt.

A Fiumei úti sírkertben (többi megnevezése: Kerepesi úti temető, Kerepesi temető) 1849-ben volt először temetés, két évre a megnyitása után. Pest lakosai számára nem volt szimpatikus és kivitelezhető a város szélén elhelyezkedő temető elérése vagy megközelíthetősége. A temetőt kizárólag elhanyagolt, rossz állapotú földutakon lehetett elérni. A városvezetés a párizsi híres Père-Lachaise és a Zentralfriedhofhoz bécsi temetők rendszerétől kapott inspirációt. Ezt a két sírkertet létrehozásuktól kezdve nemzeti dísztemetőjének szánták, ahol a nemzet büszkeségeit, kulturális és tudományos személyeit temették és temetik a mai napig. A Fiumei úti sírkertben az első eltemetett híresség Egressy Béni, Vörösmarty Mihály és Garay János voltak. Számos politikai tüntetés is kötődik a sírkerthez, például Vörösmarty Mihály gyászszertartása alatt a neoabszolutista rendszer ellen tiltakoztak a tömegek némán.

Kegyeleti helyé válását az 1868-ban ide újratemetett a kilenc pesti vértanúnak feltételezett hamvai is elősegítette. Batthyány Lajost 1870-ben temették újra. A miniszterelnök mauzóleuma

volt az első a sírkertben, Schickedanz Albert által készített sírépítményt 1874-ben adták át. A következő mindenképp említésre méltó temetésre 1876-ban került sor, amely Deák Ferencé volt. A búcsúztatás hatalmas nemzeti diadalmenetté vált. A politikus mauzóleumát Grester Kálmán tervezte és 1886-ban került átadásra. 1885-ben nyilvánították ki a főváros dísztemetőjének. A legnagyobb temetésre Magyarországon 1894-ben került sor, mikor eltemették Kossuth Lajost. Az ország legnagyobb mauzóleuma is Kossuth Lajoshoz tartozik, szintén Grester Kálmán tervezte, átadás éve 1909.

Nagyobb változást a temető szerkezetében 1908 hozott, ekkor alakították ki az árkádsorokat és hangsúlyozták ki a temető főútját. A temető híres művésziparcelláját a két világháború között alakították ki. A szemlélet miszerint ez a nemzet nagyjainak temetkezési helye, az 1930-as években kezdett kialakulni igazán.

A második világháború a sírkertet is romokban hagyta, a szovjet hadsereg elfoglalta. Sírokat kirabolták és az értékes szobrok megsemmisültek. 1950-ben még a temető felszámolásáról is volt szó, a temető jövője 1956-ig kétséges volt, ám ebben az évben Nemzeti Panteonná lett nyilvánítva a Fővárosi Tanács által. Ezután kizárólag politikai, társadalmi, kulturális és tudományos élet kiemelkedő alakjai temetkezhettek ide, egyházi szertartásra nem volt lehetőség. Kivételt jelentettek a szabadságharcban elhunyt felkelők. A Kádár-korszakban a közvéleményben a sírkert „kommunista temetővé” alakult, a réteg, aki nem értett egyet a vezetés nézeteivel a Farkasréti temetőbe és a Kozma utcai zsidó temetőben temetkezett. A közvélemény számára 1993-ban Antall József temetése hozta a szemléletváltást, közélet kulturális személyei újra elkezdték használni a temetőt.

A Fiumei úti sírkert 2013-ban vált nemzeti emlékhellyé. 2016 óta a Nemzeti Örökségi Intézet tartja fenn és őriz a felbecsülhetetlen értékeit a temetőnek. (INT-04)

7. JAVASLATOK

Átfogó javaslatok és jó gyakorlatok a városszövetbe és a zöldfelületi rendszerbe való lehetséges bekapcsolására a temetőknek. Érzékeny és komplex feladat a temetők integrálása és új funkciók hozzá rendelése a már kulturálisan beállt, megszokott és elfogadottak mellé. Azonban városi kontextusban, ahol új zöldterület létesítésére már nincsen lehetőség kulcsfontosságú a meglévők felhasználása és fejlesztése. A jó gyakorlatokat, valamint a vizsgált temetőkre tett

specifikus javaslatokat a kegyelet tiszteletben tartása és a kulturális ütközések figyelembevétele, továbbá a felmerülő logisztikai problémákat szem előtt tartva írtam.

7.1. JÓ GYAKORLATOK

7.1.1. REKREÁCIÓ

A temetők használata rekreációs helyszínként jelentőség teljes lesz a jövőben, városaink gyarapodásával és sűrűsödésével. A zöldterületben hiányos lakóövezetek konfliktusát is fel tudják oldani. Fontos megkülönböztetni a kikapcsolódás különböző formáit és meghatározni, hogy melyek azok, amik megjelenhetnek temetőkben. Ez függ a sírkertek méretétől, a burkolt és a zöldfelületi területek arányától. Területeken, ahol nincsen szabad zöldfelület, azonban gazdag faállománnyal rendelkezik a pihenés séta formájában tud megjeleni. Akár programként tervezett, a temető történetét bemutató sétákkal, melyek a Fiumei úti sírkertben, az Óbudai és a Farkasréti temetőben is működik. A kutyák sétáltatása is illeszkedhet a temetők használatához. Abban az esetben, ha a temető területén belül van szabad zöldfelület, akár többszintes növényzettel vagy épületekkel elhatárolva a temető többi területétől számos fejlesztési opció lehetséges. Itt egy felszabadult, felüdülést eredményező területek is kialakíthatóak, ahol a kegyeleti funkciókat akár zavaró tevékenységek is előfordulhatnak a megfelelő elválasztással. Vendéglátó egységek vagy akár látogatóközpont létesítése a látogatók kényelme és a temető fenntartása érdekében.



23. ábra: Svéd vendéglátó egységek

Forrás: <https://skogskyrkogarden.stockholm/en/explore/tallum-pavilion-visitors-center/>



24. ábra: Kanadai közösségi kert

Forrás: INT-09

A svéd Skogskyrkogården erdei temetőjében látogatóközpont és vendéglátó egységek is működnek. Községi kertek létesítés, méhkasok kihelyezése előnyös a temető körül élő közösségek számára, mind közösség építés, mint saját felhasználásra való termesztés szempontjából. A kanadai temető, ahol zöldségtermesztéssel építik és erősítik a közösséget.

7.1.2. ÁTJÁRTHATÓSÁG

A városszövetbe ékelődött temetőknek, nem feltétlen kell zárványterületként működnie. Amennyiben a bejáratok és az utcák struktúrája engedi a lakosok mindennapjait jelentősen meg tudja könnyíteni, ha átjárható a temető. Mint az oslói temető esetében is a lakosok előszeretettel használják a temetőt a vasút és a lakó területük között. Útvonalak lerövidítése jelenik meg, mint pozitív jellemző, hanem a séták közege is kellemesebbé válik, ha nem egy forgalmas úton mentén vagy keskeny utcán kell azt megtenni.

7.1.3. BIODIVERZITÁS

Magasabb zöldfelületi arányuk és gazdag növényállományuknak köszönhetően a temetők biodiverzitása alapjába véve gazdagabb. Ennek ellenére számos jó gyakorlatot be lehet vezetni, illetve oktatás szempontjából bemutatni. Többszintes növénytakaró kialakítása a temető kondicionáló szerepét növeli. A változatos cserjeszint, a többféle faj ültetése az állatok számára tökéletes búvóhelyet és élőhelyet tud alkotni.

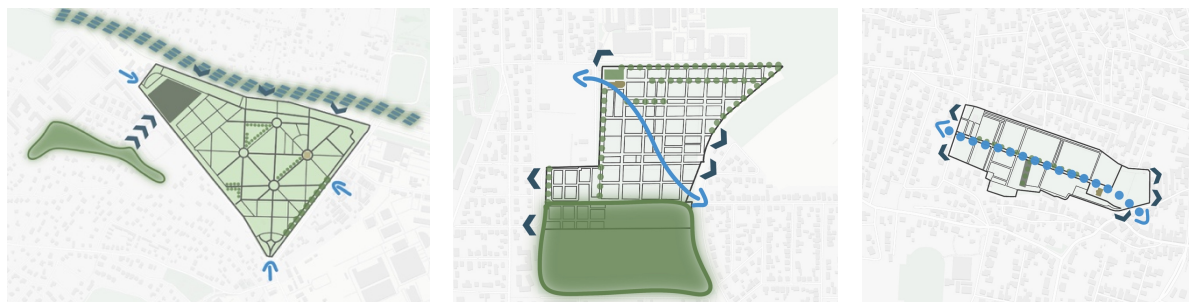
Különböző fenntartású, intenzív és extenzív területek kialakítása a temetők kezelésé, mellett a biodiverzitást is növeli. A gyakrabban látogatott területeken intenzív fenntarás szükséges, azonban a kiesőbb, a régebbi területeken vadvirágosmezők kialakítása, az avar meghagyása pozitív hatással lenne a temető élővilágára.

7.1.4. ALTERNATÍV TEMETKEZÉS

Magyarországon Tatától 5 kilométerre működik az Agostyáni emlékerdő. Az itt található erdőben kialakított temetőben, lebomló urnákban a gyökerek közé történik a temetkezés. Új temetkezési helyszíneként, alternatív temetkezési módok bevezetésével, mint például az említett emlékerdő vagy parktemető, illetve kegyeleti parkok kialakítása a városokban lévő zöldfelületeket növelné. Magyarországon a kulturális eltérések ellenére jó opció lehet és az agostyáni példa alapján egyre népszerűbb. A természetben való békés gyászolás helyszíne, valamint a rekreációs funkciók is kevésbé szembetűnő módon tudnak elvegyülni egy ilyen területen.

7.2. VIZSGÁLT TEMETŐK LEHETŐSÉGEI

A vizsgált temetők fejlesztése komplikáltabb, mivel működő temetők. Vannak mind a három temetőre vonatkozó lehetőségek annak érdekében, hogy a temetők a főváros életébe integrálódjanak. Ezek az átjárhatóság megkönnyítése, kutyák beengedése, valamint különböző jó gyakorlatok bevezetése.



Óbudai temető

A temetőtől nyugatra található egy zöldfelület, itt emlékerdő kialakítása, vagy egyéb alternatív temetkezési mód létesítése lehetséges. Az Óbudai temetőtől sétatávolságban helyezkedik el és egy új zöld területi és temetkezési opcióként funkcionálna a lakosok számára. Az Aranyhegyi-patak és a hozzá tartozó zöldfelület összekapcsolása a temetővel, a megközelíthetőséget segítené elő, továbbá nagyobb összefüggő zöldterület jönne létre. Az üres parcellák hasznosítására is van lehetőség, biodiverz gyakorlatok bevezetésével vagy közösségi kert kialakításával. A városszövetbe való integrálása az átjárhatóság megkönnyítésével és népszerűsítésével, valamint a kutyákat beengedését tiltó szabály feloldásával lenne elérhető.

Budafoki temető

A temető legnagyobb lehetősége a 'főutcában' rejlik. Sétáló utcaként jelenhetne meg Budafok ezen területén. Áthaladás és rekreáció szempontjából is új opcióként szolgálna a lakosoknak. Keresztirányú megnyitást a nyugodt és békés környezet megtartásának érdekében nem ábrázoltam.

Pestszentlőrinci temető

A kijelölt fejlesztési területeken alternatív temetkezési módok alkalmazására van lehetőség. Egykor a területen növénytermesztéssel is foglalkoztak, az új területeken ennek újra alkalmazásba vezetése oktatás, fenntarthatóság és közösség erősítés szempontjából is építő

jellegű lenne. Temetőben tarott séták a rekreációs tevékenységeket és a temető történetét is bemutatnák a résztvevőknek, ezzel népszerűsítve is.

8. ÖSSZEFOGLALÁS

Szakedolgozatom elkészítése során szembesültem azzal a ténnyel, hogy a téma érzékeny a kegyelet nyilvánítás, az elbúcsúzás és az emlékezés mindenki számára más. Mindemellett a felvetésem, miszerint a temetők feloldanak a zöldterület hiányos lakóterületek konfliktusait, helytálló.

Három mintaterületet tanulmányoztam az Óbudai, a Budafoki és a Pestszentlőrinci temetőt, valamint a környezetüket, 500 méteres kiterjedésben. A temetőket különböző típusuk, különböző városszerkezeti helyzetük szerint választottam. Továbbá, a Budapest zöldinfrastruktúra koncepciójában kijelölt zöldterületi fejlesztést igénylő lakóterületeket is figyelembe vettem, annak érdekében, hogy fel tudják-e oldani az itt felmerülő konfliktusokat. A Budafoki és a Pestszentlőrinci temető ilyen lakóterületen helyezkedik el, az Óbudai pedig határos az Észak-Budán kijelölt övezettel.

A temetők történeti kialakulását és szerkezeti típusait szakirodalmi áttekintés során ismertem meg és reflektáltam a vizsgált helyekre. A temetők különböző funkcióját bejárások és külföldi példák elemzésével tártam fel. A vizsgált területek környezetében tömböket jelöltem ki, a területfelhasználások, kerületi szabályozási és a fővárosi településszerkezeti tervek alapján. A tömbökre ábrákat készítettem szintterületi mutató, beépítési mérték és a zöldfelületi arányuk szerint. A temetők kapcsolatát is vizsgáltam a városszövettel, utcakapcsolatokat, bejáratok elhelyezkedését, megközelíthetőségüket gyalog, autóval vagy tömegközlekedéssel. Terepbejárások alkalmával a temetők hangulatát, látogatottságát, szerkezeti kialakítását is megfigyeltem. Interjút készítettem annak érdekében, hogy jobban megismerjem a temető látogatási szokásokat és a véleményeket a temetők potenciáljáról a temetkezésen és a kegyelet nyilvánításon felül. A kérdések a temető látogatási szokásokra, a rekreációs tevékenységek lehetséges elfogadottságáról, valamint a zöldfelületek biodiverzitásával kapcsolatos témákra koncentrált. Az interjúk félig strukturált módon készítettem el, hogy a megkérdezett személyek mélyebben, saját megfogalmazásban tudják kifejezni a véleményüket a témában. Külföldi példák bemutatásán keresztül további funkcionális lehetőséget is felvettem a dolgozatomban. A biodiverzitás növelése érdekében alkalmazható jó gyakorlatokra nyitottak

voltak a megkérdezett személyek. A rekreációs tevékenységek megjelenését az interjúalanyok fele nem támogatta, azonban voltak, akik már használják kikapcsolódásra és feltöltődésre a temetőket. Helyes kommunikáció, érzékenyítés és szemléletváltás mellett van mód a felvetett gyakorlatok és funkció-kiegészítések integrálására.

A temetőelemzések eredményeként probléma és értéktérképeket készítettem. Javaslatokat tettem fejlesztési lehetőségekre az egyes temetőkre koncentrálva. A három vizsgált temető javaslatai között az átjárhatóság megkönnyítése, biodiverzitás növelése, különböző fenntartású területek kialakítása és a bővítési területeken alternatív temetkezési módok alkalmazása szerepel. Továbbá jó gyakorlatokat fogalmaztam meg általánosan a temetők hasznosítására, négy témában (rekreáció, biodiverzitás, alternatív temetkezés, átjárhatóság).

IRODALOMJEGYZÉK

- Balassa I. (1989): A magyar falvak temetői. Budapest, Corvina Kiadó
- Baloghné Ormos I., Perjés A. (1982): Lezárt temetők újrahatszónítási lehetőségei. Budapest, Lippay János emlékülés és tudományos ülészak előadásai. o. 881-886.
- Baloghné Ormos I., Jámbor I. (1988): Temetőkertek tervezési irányelvei. Budapest, Kertépítészet 2. o. 298-343.
- Budapest Környezeti Állapotértékelése 2021. <https://budapest.hu/Lapok/2020/budapest-kornyezetiallapotertekelse.aspx> (2024.01.18.)
- Csernus-Lukács L., Triff V., Zsigmond J. (1999): Budapesti temetők. Budapest, Budapest Főváros Önkormányzata
- Gecséné Tar I. (2012): Történeti temetők Magyarországon, Budapest
- Grabalov, P. (2018): Public life among the dead: Jogging in Malmö cemeteries. Urban Forestry & Urban Greening 33, 75-79. <https://doi.org/10.1016/j.ufug.2018.01.027>
- Nordh H., Evensen K., Skar M. (2017): A peaceful place in the city – A qualitative study of restorative components of the cemetery. Landscape and Urban Planning 167, 108-117. <https://doi.org/10.1016/j.landurbplan.2017.06.004>
- Kunt E. (1983): Temetők népművészete. Budapest, Corvina Kiadó
- Pénzes K. (2017): Óbudai temető. Budapest, Budapesti temetkezési Intézet (brossúra)
- Radó Dezső terv: Budapest Zöldinfrastruktúra fejlesztési és fenntartási akcióterve. Budapest Főváros Önkormányzata 2021.
- Sallay Á., Mikházi Zs., Gecséné Tar I., Takács K. (2022): Cemeteries as a Part of Green Infrastructure and Tourism. Sustainability 14, no. 5: 2918. <https://doi.org/10.3390/su14052918>
- Sallay, Á., Mikházi Zs., Gecséné Tar I., Takács K. (2022): Temetők szerepe a települési zöldinfrastruktúra hálózatban. Debrecen. Tájökológiai kihívások, adaptációs lehetőségek. o. 189-193
- Seléndy Sz. (1972): Temetőkert. Budapest, Mezőgazdasági Kiadó
- TSZT 2021 Budapest főváros településszerkezeti terve
- KÉSZ 2018 Budafok-Tétény Budapest XXII. kerület Építési Szabályzata
- ÓBÉSZ 2018 Óbuda-Békásmegyer Építési Szabályzata

Internetes források

- INT-01: https://budapest.hu/Documents/Rado_Dezso_Terv_2021.pdf (2024.01.18.)
- INT-02: https://archiv.budapest.hu/Documents/BKAE/2023/BK%C3%81%C3%89_2023.pdf (2024.01.18.)
- INT-03: <https://archiv.budapest.hu/Documents/V%C3%A1ros%C3%A9p%C3%ADt%C3%A9si%20F%C5%91oszt%C3%A1ly/II.%20k%C3%B6tet%20-%20Koncept%C3%B3.pdf> (2024. 01. 23.)
- INT-04: <https://fiumeiutisirkert.nori.gov.hu/a-temeto-tortenete>
- INT-05: https://fotav.budapestikozmuvek.hu/flmng/BTIRT/folder%204/BTIRT_Pestszentlorinc_Temeto.pdf (2024. 06. 23.)
- INT-06: <https://urbact.eu/toolbox-home/analysing-problems/4ws> (2024.06.20.)
- INT-07: <https://bti.budapestikozmuvek.hu/obudai-temeto> (2024. 11. 03.)
- INT-08: <https://bti.budapestikozmuvek.hu/budafoki-temeto> (2024. 11. 03.)
- INT-09: <https://heritagegardenscemetery.com/heres-why-a-cemetery-grows-and-donates-vegetables-to-the-community/>

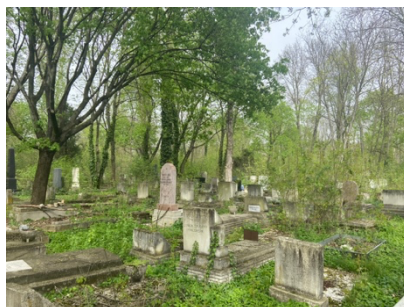
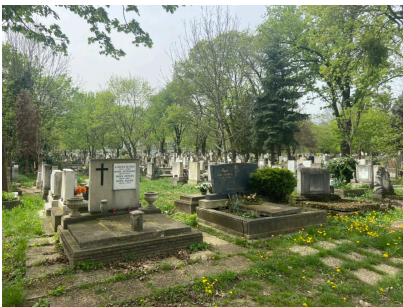
ÁBRAJEGYZÉK

1.	ábra: Zöldterületi fejlesztési potenciál Budapesten	12
2.	ábra: Vizsgált temetők elhelyezkedése	12
3.	ábra: Óbudai temető	12
4.	ábra: Budafoki temető	12
5.	ábra: Pestszentlőrinci temető	12
6.	ábra: Óbudai temető légifotója	12
7.	ábra: Óbudai temető térképe	12
8.	ábra: Megjelenő területhasználatok az Óbudai temető körül	14
9.	ábra: Óbuda: Probléma és érték térkép	15
10.	ábra: Budafoki temető légifotója	16
11.	ábra: Budafoki temető térképe	16
12.	ábra: Budafoki temető körüli területhasználatok	18
13.	ábra: Budafoki temető: Probléma és érték térkép	19
14.	ábra: Pestszentlőrinci temető légifotója	20
15.	ábra: Pestszentlőrinci temető térképe	20
16.	ábra: Pestszentlőrinci temető körüli jellemző területhasználatok	22
17.	ábra: Pestszentlőrinci temető: Probléma és érték térkép	23
18.	ábra: Akció területek	26
19.	ábra: Projektetek	27
20.	ábra: Három tanulmányozott városi temetőt Malmö térképén	29
21.	ábra: Oslói temető	31
22.	ábra: Látogatók megoszlása	31
23.	ábra: Svéd vendéglátó egységek	34
24.	ábra: Kanadai közösségi kert	34

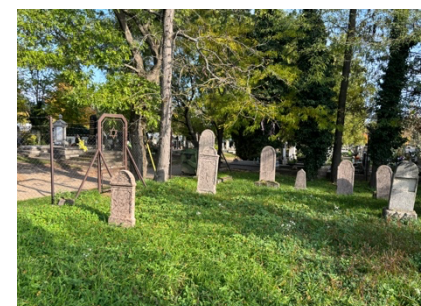
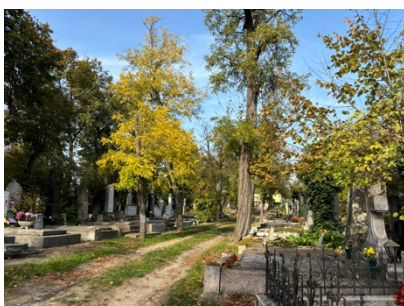
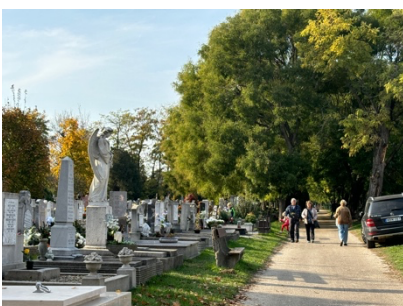
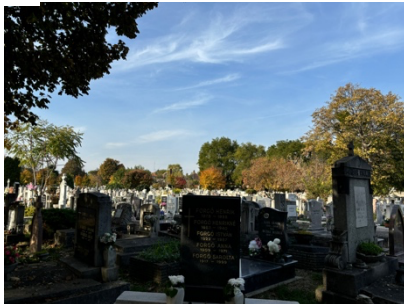
Felhasznált fényképek forrása: saját készítés

FOTÓDOKUMENTÁCIÓ

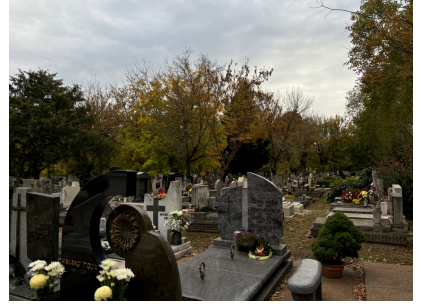
Óbudai temető



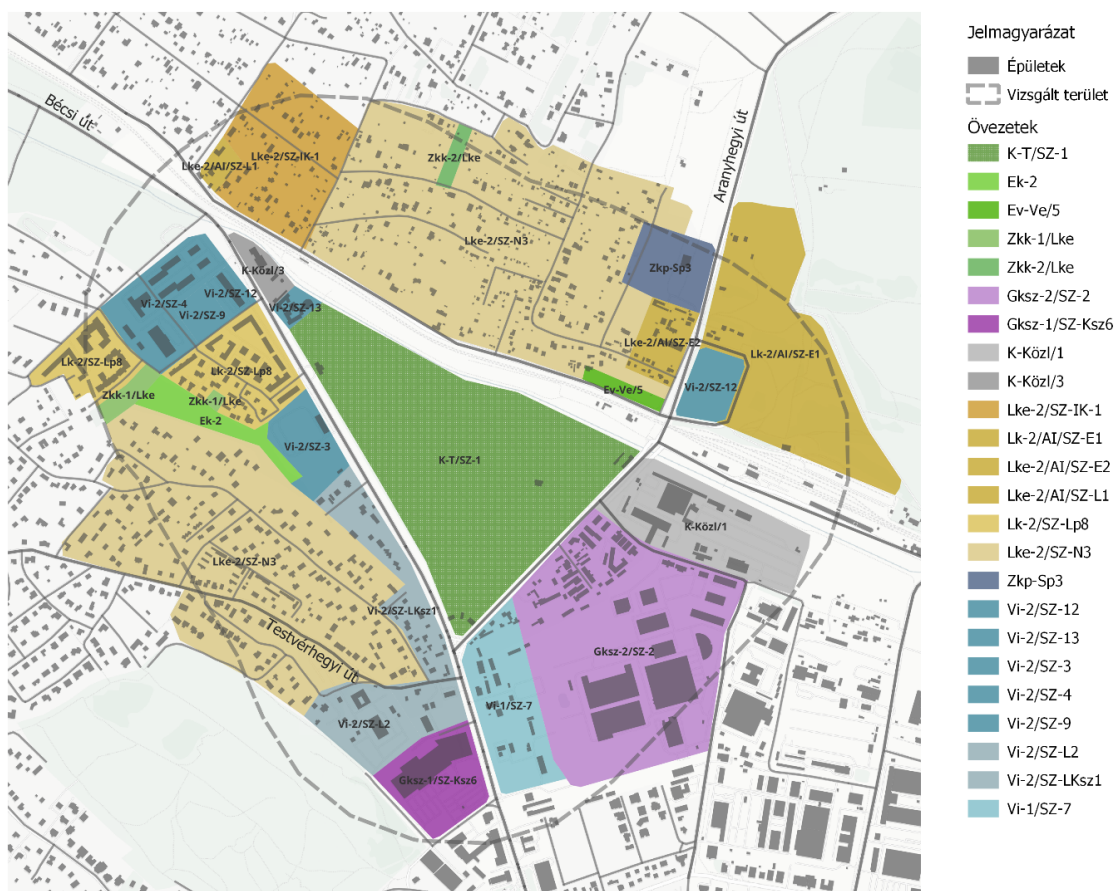
Budafoki temető



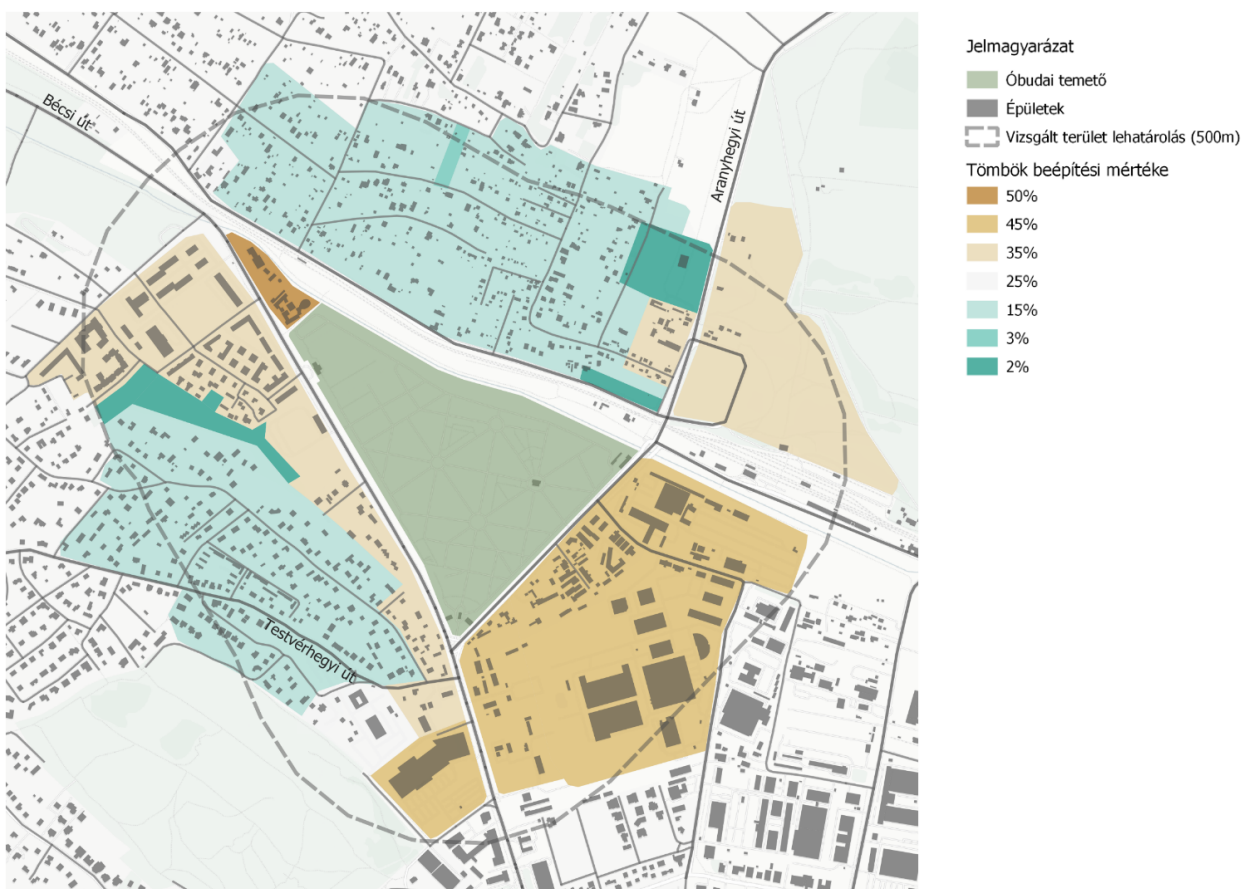
Pestszentlőrinci temető



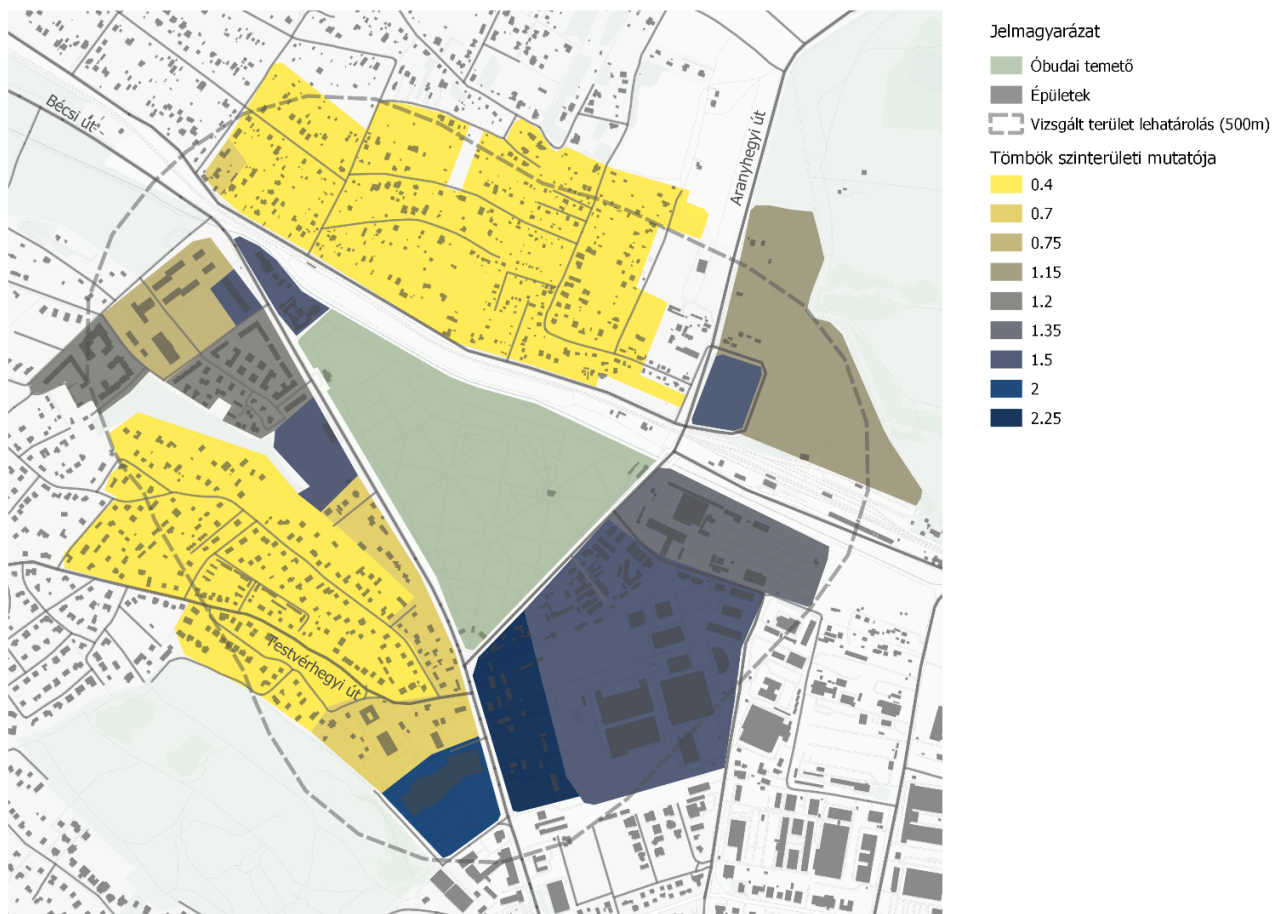
MELLÉKLETEK



1. melléklet: Óbudai temető 500 méteres környezetébe eső övezetek
Forrás: Saját szerkesztés ÓBÉSZ (2018) adatok alapján



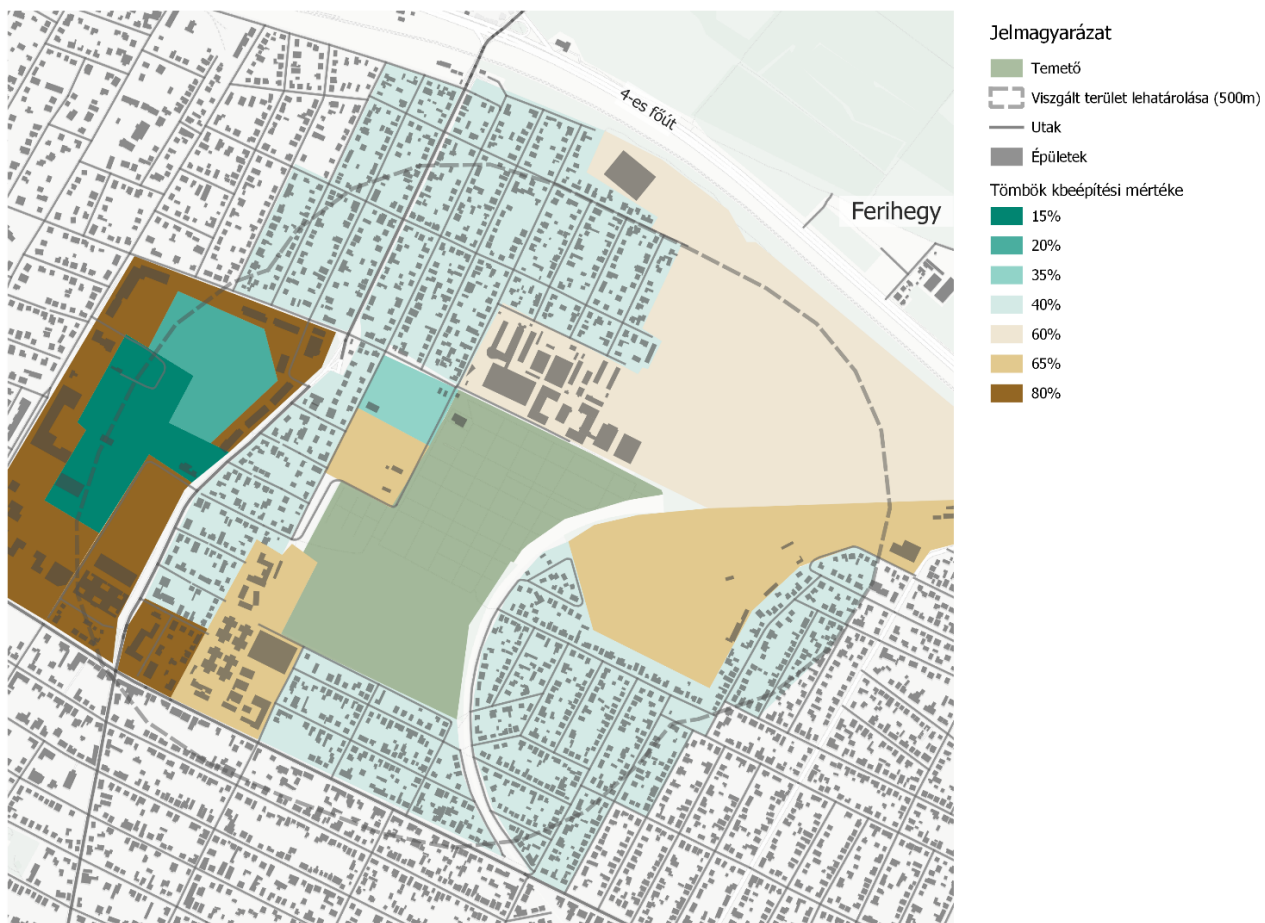
2. melléklet: Óbudai temető körül előforduló beépítési mértékek
Forrás: Saját szerkesztés ÓBÉSZ (2018) adatok alapján



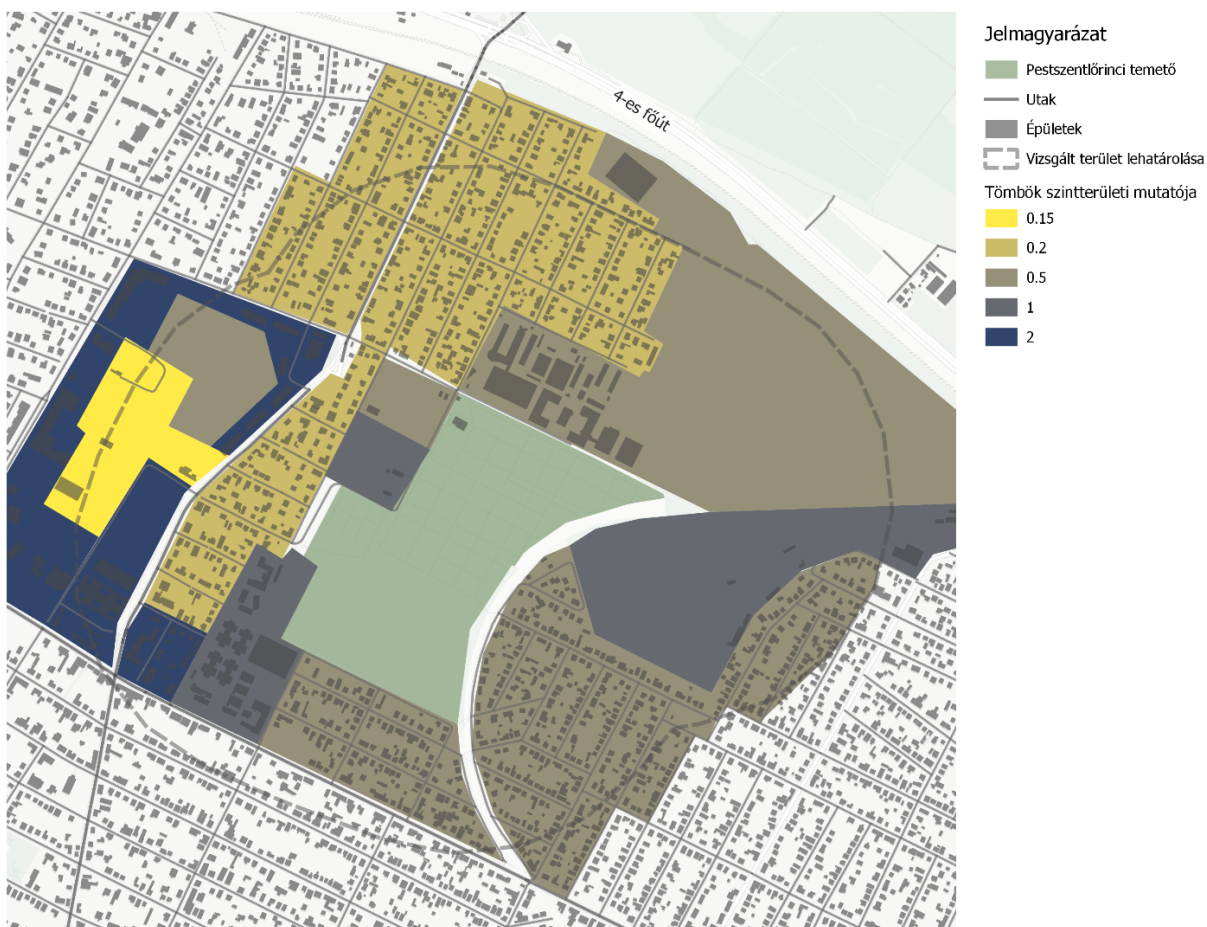
3. melléklet: Óbudai temető körül előforduló szinterületi mutatók
 Forrás: Saját szerkesztés ÓBÉSZ (2018) adatok alapján



4. melléklet: Óbudai temető körüli tömbök átlagos zöldfelületi aránya,
 Forrás: Saját szerkesztés ÓBÉSZ (2018) adatok alapján



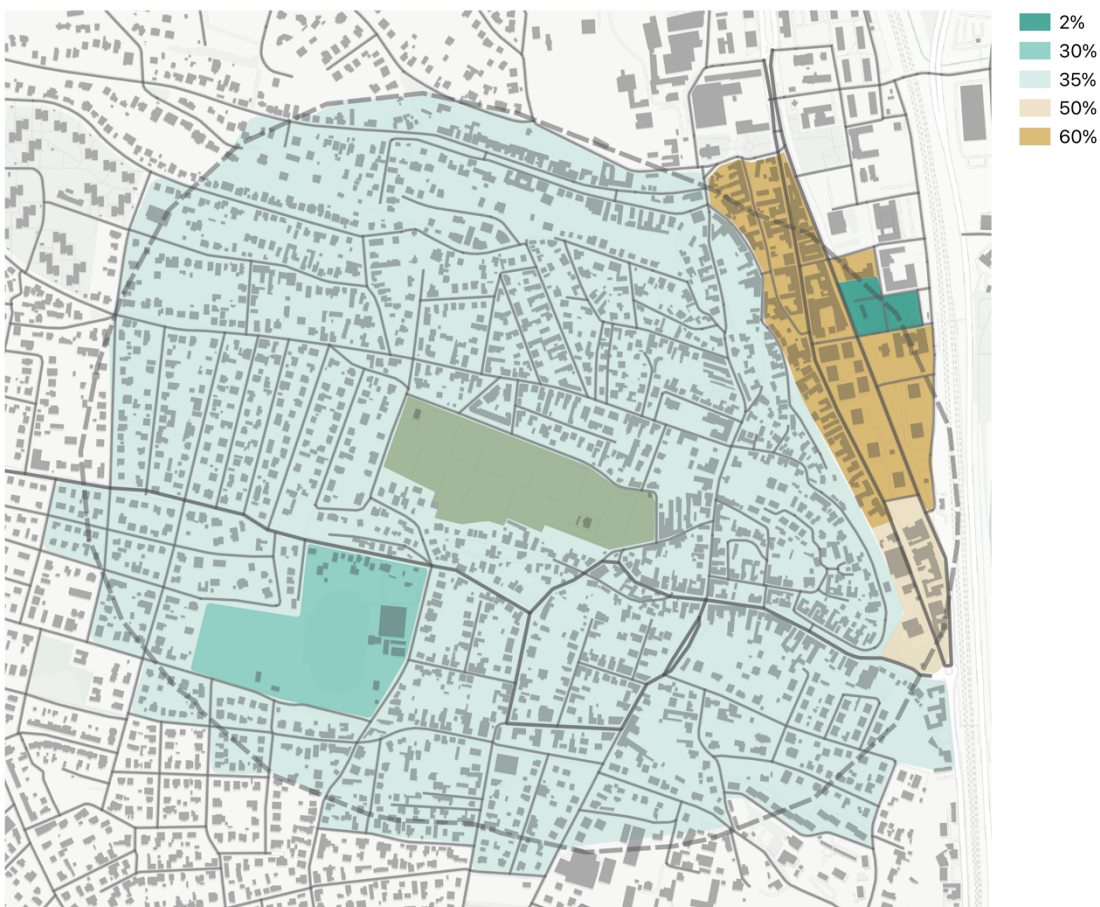
5. melléklet: Pestszentlőrinci temető körül előforduló beépítési mértékek
 Forrás: Saját szerkesztés TSZT (2021) adatok alapján



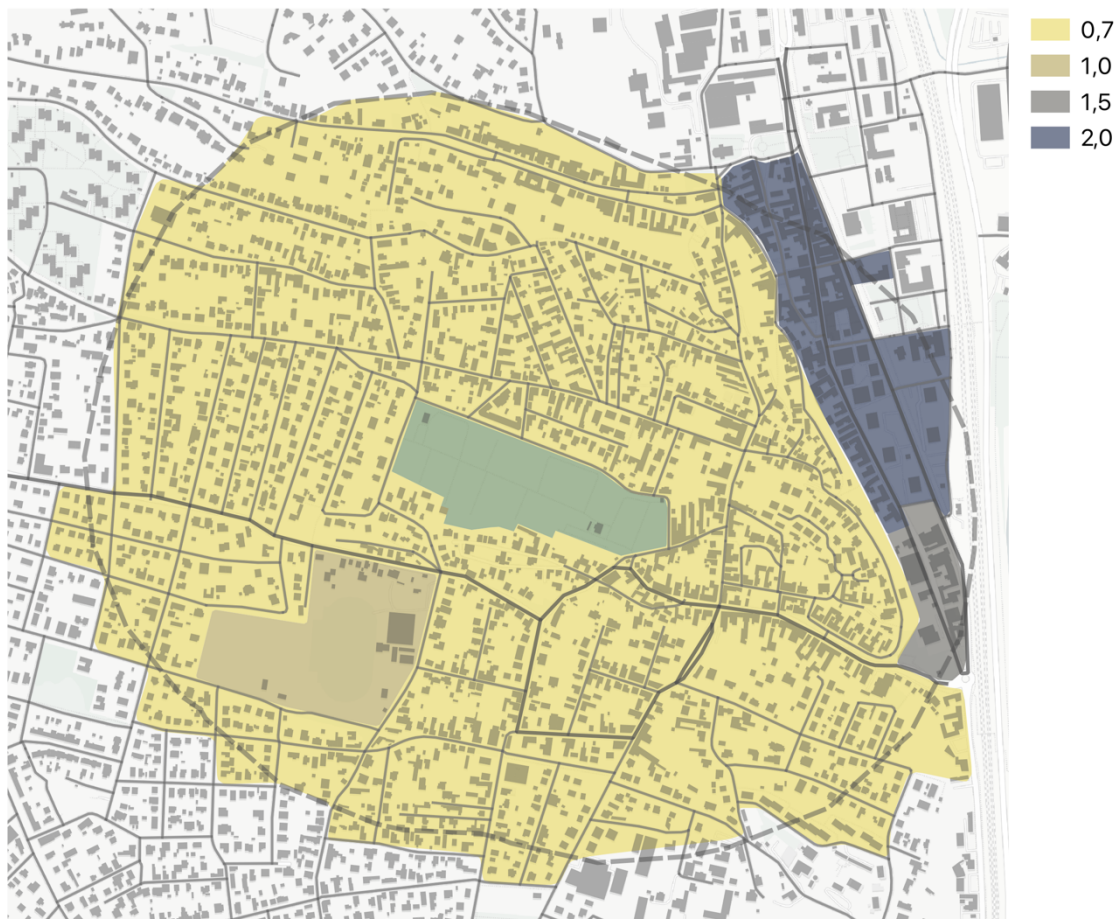
6. melléklet: Pestszentlőrinci temető körül előforduló szintterületi mutatók
 Forrás: Saját szerkesztés TSZT (2021) adatok alapján



7. melléklet: Pestszentlőrinci temető körüli tömbök átlagos zöldfelületi aránya,
Forrás: Saját szerkesztés TSZT (2021) adatai alapján



8. melléklet: Budafoki temető körül előforduló beépítési mértékek
Forrás: Saját szerkesztés KÉSZ (2018) adatai alapján



9. melléklet: Budafoki temető körül előforduló szintterületi mutatók
Forrás: Saját szerkesztés KÉSZ (2018) adatai alapján



10. melléklet: Budafoki temető körüli tömbök átlagos zöldfelületi aránya,
Forrás: Saját szerkesztés KÉSZ (2018) adatai alapján

NYILATKOZAT

a szakdolgozat nyilvános hozzáféréséről és eredetiségéről

A hallgató neve: Szigetvári Lili
A Hallgató Neptun kódja: LOPD8W
A dolgozat címe: Temetők szerepe Budapest zöldfelületi rendszerében
A megjelenés éve: 2024.
A konzulens intézetének neve: Tájépítészeti, Településtervezési és Díszkertészeti Intézet
A konzulens tanszékének a neve: Településépítészeti és Települési Zöldinfrastruktúra Tanszék

Kijelentem, hogy az általam benyújtott szakdolgozat egyéni, eredeti jellegű, saját szellemi alkotásom. Azon részeket, melyeket más szerzők munkájából vettem át, egyértelműen megjelöltem, és az irodalomjegyzékben szerepeltettem.

Ha a fenti nyilatkozattal valótlan állítottam, tudomásul veszem, hogy a záróvizsga-bizottság a záróvizsgából kizár és a záróvizsgát csak új dolgozat készítése után tehetek.

A leadott dolgozat, mely PDF dokumentum, szerkesztését nem, megtekintését és nyomtatását engedélyezem.

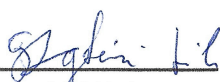
Tudomásul veszem, hogy az általam készített dolgozatra, mint szellemi alkotás felhasználására, hasznosítására a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem mindenkor szellemi tulajdon-kezelési szabályzatában megfogalmazottak érvényesek.

Tudomásul veszem, hogy dolgozatom elektronikus változata feltöltésre kerül a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem MATER Hallgatói Dolgozatok repozitóriumba. Tudomásul veszem, hogy a megvédett és

- nem titkosított dolgozat a védelmet követően
- titkosításra engedélyezett dolgozat a benyújtásától számított 5 év eltelté után

nyilvánosan elérhető és kereshető lesz az Egyetem MATER Hallgatói Dolgozatok repozitóriumban.

Kelt: 2024. év 11. hó 11. nap


Hallgató aláírása

NYILATKOZAT

Szigetvári Lili (LOPD8W) konzulenseként nyilatkozom arról, hogy a szakdolgozatot áttekintettem, a hallgatót az irodalmi források korrekt kezelésének követelményeiről, jogi és etikai szabályairól tájékoztattam.

A szakdolgozatot portfóliót a záróvizsgán történő védeésre javaslom / nem javaslom.

A dolgozat állam- vagy szolgálati titkot tartalmaz: igen nem

Kelt: Budapest, 2024 év november hó 11 nap



belső konzulens